

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת ויקהל - פקודי תש"פ

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

בשביל לשאול את פיו על בני משפחתו, ולא עלתה בידו. לימים, בא עני אחד הסובב ומחזיר על הבתים. והנה כבואו אל ביתו הכיר בו שהוא מעיר מולדתו ושמוח מאד לקראתו, ורצה להשתעשע עמו לשאול אותו על בית אביו ומשפחתו הכבודה, אמר לו העני "מדוע תעצרני, הלא לעשות מלאכתי באתי הנה, לאסוף כסף, ולמה תגרמו לי הפסד". אמר לו האיש, אם כן הגידה נא לי כמה עלה בדעתך לקבץ פה, אמר לו העני, ב' וג' זהובים. אמר לו האיש, הא לך ג' זהובים ושב עמי, הסכים העני ויעש כן וישב עמו והתחיל לספר לו עסק משפחתו ואודותיהם ושלוש בניהם. ויהי אך התחיל העני לספר נפלה עליו תרדמה והוא יושב ומתנמנם, ויאמר העני אחר כי זכיתי להיות לי מקום לנוח בו, אבקש את הבעל הבית ויתן לי מקום מנוחה ואשכבה ואישן... כעס עליו הבעל הבית ואמר הלא אנכי עשיתי אותך איש בטל היום הזה למען הפק טובתי למען תספר לי משלום משפחתי ועתה מה לך לנוח או מדוע תשכב ותרדם. הנמשל, הקב"ה נתן לאדם נפש עליונה חצובה מתחת כסא כבודו ונתרחקה ממעונתו ובכל ימי השבוע גם כי הקב"ה משתוקק לשמוע טובות ממנה. אך האדם טרוד בעסקיו לכן הגביל להשתעשע עמו ביום השבת והספיק לנו בעבור זה ביום הששי לחם יומיים. למען נהיה נקיים ביום השבת מכל טרדה ונוכל להשתעשע בקרבת אלקים יתברך שמו ולשוש באהבתו. וזהו ששת ימים תעשה מלאכה ואתה טרוד בעסקי הגוף ואם כן וביום השביעי שבת לה' אלקיך, כלומר ליחד את היום ההוא עמך ולא שתתעורר בתנומות עלי משכב או בענינים אחרים וזהו שבת לה' אלוך. (ציוני תורה)

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה וגו'. (לה, ב)

בשור"ע סימן עו סעיף ג נוהגין לומר בתפלת ערבית "וינוחו בה" ובשחרית "וינוחו בו" ובמנחה "שבתות קדשך וינוחו בם", אמר אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל עס איז ביטער צו זאגן אזוי א פשט [מר לי לומר את הפירוש הבא] אבל בעונותינו הרבים כך נוהגים רבים מאחינו בני ישראל. בכניסת השבת עומד הבעל בבית מסחרו ואילו האשה יושבת בביתה ומכינה צרכי שבת (וינוחו בה - האשה לבדה נחה בליל שבת ואילו האיש מחלל את השבת) ביום השבת בבוקר עומדת האשה בחנות ואילו הבעל הולך להתפלל לבית הכנסת (וינוחו בו - הבעל לבדו נח ואילו האשה מחללת את השבת) לפנות ערב בעת תפילת המנחה סוגרים את החנות והולכים לטייל האיש ואשתו (וינוחו בם - שניהם נחים)...

ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא: (לו, ו)

כל הגמרא במסכת ברכות (כח, א) מביאה שרבן גמליאל הי' מכריז ואומר 'כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש', ואיתא שם שהעמידו על זה שומר הפתח. מובא בשם החידושי הרי"מ ז"ל שהקשה דמנין הי' שומר הפתח יודע מי הוא אשר תוכו כברו? ואמר, שבאמת השומר לא הי' מניח לאף אחד להכנס, (מסתמא הכוונה שלא הכניסו אלא אותם שהיו ידועים ומוחזקים בכשרות ומשאר העם לא הניחו אף אחד להכנס) אלא שמי שהי' תוכו כברו כבר מצא עצה לעצמו האיך לדחוק ולהכנס עכדה"ק. והנה בפרשת תרומה כתיב ויקחו לי תרומה ופירש"י לי לשמי, וא"כ היו הגזברים יכולים ליקח לתרומת המשכן רק ממי שנתן לשם שמים, וקשיא נמי דמהיכן ידעו הגזברים מי הוא הנותן לשם שמים? ולכן יש לומר דבאמת עשו כמו שעשה שומר הפתח של ר"ג ולא קבלו נדבה רק מהיחידים המוחזקים בכשרות, אולם אלו שרצו בלב שלם להביא נדבתם למשכן כבר ידעו האיך לדחוק ולהביא. ומי שרצה להביא באמת לשם שמים כבר מצא דרך לדחוק ולהביא וכענין הנ"ל. ויש לפרש בזה בדרך צחות מה דכתיב בפרשת ויקהל "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש" היינו שהיתה מלאכה רבה וגדולה - לדחוק ולהביא התרומה.... (טעם הצבי, מובא באוצרותיהם של צדיקים)

אלה פקודי בני ישראל (לח, א)

בספר אור החיים הק' כתב וז"ל: אומרו אלה לפסול כל מנינים שבעולם, כי כל מה שימנה אדם מקניינים המדומים אין מנינו מנין. ושמו מורה עליו - מה אתה מונה? אבל מנין זה עומד לעולם. והטעם: להיותו מנין המשכן המופלא אשר שכן שם אלוקי עולם עכ"ל.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם (לה, א) פירש"י למחרת יום הכפורים ע"כ. יש לומר בדרך צחות, דהנה בעונותינו הרבים ישנם אנשים באחינו בני ישראל שבים הקדוש באים לבית הכנסת ומתפללים ומתענים ומתודים, ועושים את כל מצות היום כדת וכדין כצדיקים ממש, אבל למחרת יום הכפורים שוכחים הכל מה שעשו אתמול וחוזרים לסורם לחיי היום יום, וזהו מה שאומר הפסוק "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל למחרת יום הכפורים ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם" שגם למחרת יום הכפורים חייבים לקיים את כל התורה ולא רק ביום הכפורים.... (עוללות אפריים)

'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל'.

ואילו בפ' כי תבא נאמר 'ויקרא משה לכל ישראל ויאמר אליהם, ויש להבין מהו הלשון 'ויקהל', ומהו הלשון 'ויקרא'. וביאר רבי שלמה קלוגר שיש שני דרכים לאסוף את הציבור, דרך אחד להסתובב עם מקרופון ולקרוא את כולם שיבואו לככר השבת, מתי מעט יבואו. אך יש עוד דרך, למשל אם יעמוד ר' יוסלה רוזנבלט בככר השבת ויתחיל לנגן בקול נעים, בלי שום מודעות ורמקולים, כולם יבואו לשמוע. הראשון הוא 'ויקרא' השני הוא 'ויקהל', כי ר' יוסלה אינו קורא, אלא מלהב את העם סביבו את כל הציבור, לשמוע חזן כשר. משה רבינו כשקרא עור פניו, לא היה צריך 'לקרוא' להם, אלא נהיה מצב של 'ויקהל', לא שקראו להם, אלא כולם נקהלו והביאו את הילדים שיסתכלו על פניו של הצדיק, כך זה נראה כשזוכים.

וכ' הרש"ק בשם מדרש שיר השירים שקרני הוד שאיבדו בחטא העגל, הוחזר להם במעשה המשכן, וזהו שחורה אני ונאווה, שחורה אני במעשה העגל, ונאווה במעשה המשכן, כי חזרו קרני ההוד.

ומה שאמר האריז"ל שבשבת החזירים להם, כפי הנראה זה היה בין מעשה העגל למעשה המשכן, וכן היום כשאין לנו בבית המקדש, אנו זוכים לבחינה זאת בשבת קודש, אך כשהקב"ה יחזיר לנו את המקדש וכליו, יחזרו לנו קרני ההוד גם בימות החול.

וכן הובא בילקוט ראובני בפ' כי תשא אות פ"ז. ובזה פי' רש"ק שכיון שראה משה שכולם נקהלים אליו בלי שיקרא אותם, הבין שהסיבה הוא מחמת שקרנו עור פניו, וחשש שמא נחלשה דעתם שאין להם את קרני ההוד, לזאת חיוק אותם שיש שבת קודש, כולם תזכו לקרני ההוד, ויתרה מזאת, כשתעסקו במלאכת המשכן, אפי' רק תתחילו לעסוק בכך, שוב יחזרו לכם קרני ההוד. ולזאת נקהלו כולם אל משה, כי דרכו של בעל האבדה לחזר אחר אבדתו, כיון שקירון עור הפנים לא היו של משה אלא של בני ישראל, ממילא נקהלו אצל משה, כי צריך לנסוע להצדיק לחזר על אבדתו. (הגרמ"י ריימן)

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת: (לה, ב)

בכמה מהמפרשים מביאים לפרש את הפסוק "יהיה לכם קודש" עפ"י דברי הגמ' "חציו לה' וחציו לכם", שכאן מזהיר הפסוק שגם את ה"לכם" תעשו קודש, דהיינו שגם כשמענג את עצמו בשבת שיהיה זה "לכבוד שבת" ולא לכבוד עצמו.

בספה"ק "תולדות יעקב יוסף" (פרשת כי תבא אות א) מביא בשם הבעש"ט, "שמעתי ממורי": משל לבן מלך שנשתלח למרחקים לכפר אחד שדרים שם אנשים נבערים פחותי ערך, ובהאריך הזמן שמה, הגיעו יום אחד מכתב מאביו המלך. רצה בן המלך לשמוח בו מאד, אך חשש מבני הכפר שילעילו עליו באומרים מה יום מיומים ושמחה מה זו עושה. מה עשה בן המלך, קרא לבני הכפר וקנה להם יין ושאר מיני יין המשכרים עד ששמחו העם ביין, והתחילו כולם לרקוד ולשמוח, הם על היין והמעדנים והוא על שמחת המכתב מאביו, ודפח"ח. והנמשל מוכן, כי הנשמה שמחה עם בא השבת, אבל מה תעשה שהגף אינו מבין לשמחה זו מהיא עושה, לכן נותנים סעודה טובה לגוף, ואז הגוף שמח מחמת האוכל והנשמה שמחה על השבת.

עוד בעניין הזהירות בקדושת השבת, מובא בספר "משלי יעקב" למגיד מדובנא, משל בעניין חובת האדם להקדיש עתותיו בשבת קודש קודש לה': המשל בזה לאחד שהרחיק נדוד ועזב את משפחתו וכל בית אביו לגור בארץ רחוקה, והיו עיניו נשואות וכלות אולי יראה איזה אורח הבא מעיר מולדתו

הוא מתחיל ומפרט: "כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זהב תנופה תשע ועשרים ככר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש". זה הזהב שנכנס. להיכן הלך כל הזהב הזה? משה רבנו לא מפרט! לא מוזכר בפסוקים מה נעשה עם הזהב.

לכאורה קשה, הרי כל מטרתו של משה רבנו היתה להגיש חשבון. וכי זה נקרא חשבון? לפרט הכנסות מבלי לפרט הוצאות?!

השאלה מתחזקת לנוכח העובדה שלגבי ככרות הכסף משה כן מפרט את ההכנסות מחד גיסא, ולאן הכסף הזה הלך מאידך גיסא. מחד הוא אומר: "וכסף פקודי העדה מאה ככר וארבע מאות חמשה ושבעים שקל בשקל הקדש", ומיד הוא מוסיף ומפרט למה שמש הכסף: "ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת. מאת אדנים למאת הככר, ככר לאדן. ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וויים לעמודים".

גם לגבי הנחשת מפרט משה: "ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל", ומיד אחר כך "ויעש בה את אדני פתח אהל מועד ואת מזבח הנחשת וכו'".

מדוע אפוא לא מפרט משה מה עשו עם הזהב?

שמעתי ווארט טוב מאוד ליושב השאלה:

מי בקש פרוט? – ליצני הדור. ליצני הדור לא תורמים זהב, וכיון שלא תרמו זהב – אין צורך לתת להם פרוט עליו, ואילו אלו שכן נתנו זהב – לא נצרכו כלל לפרוט כלשהו! הם נתנו את הזהב עם "לב זהב" ולא התענינו כלל מה נעשה בו!

הליצנים יקבלו פרוט מדויק על מה שהם נתנו, על הכסף ועל הנחשת, אבל לא על הזהב שלא נתנו...

מאוצרות המגידים

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב (לה, כב)

כתב בספרונו, "ויבאו האנשים על הנשים. עם הנשים המתנדבות באו האנשים שלהן להסכים בנדבה, כדי שיקבלו הגבאין מהן, שאין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט".

בעניין הזה, מן הראוי להסמיך שני סיפורים נפלאים מהגאון הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל, כפי שמובאים בספר "האיש על החומה", הסיפור הראשון על נסוב על נקודה זו שמוזכרת כאן בספרונו מדברי הגמ' בבבא בתרא שאין לקחת צדקה מאשה בלא הסכמת בעלה, והסיפור השני גם כן מעניין זה, מראה על זהירותו המופלגת שלא לגעת בממון שאינו שלו:

מספר הרב משה בלוי בספרו: שמעתי מפי אבא מורי, שאשה אחת בהונגריה היתה חשוכת בנים, בעלה היה עשיר והיא היתה לו לעזר בהנהלת העסקים. באה האשה אל רב העיר, ובידה סכום של ארבע מאות זהובים שהיא מבקשת לשלוח פדיון נפש לאחד הצדיקים שיתפלל עבורה לזש"ק, רב העיר אמר לה שהוא מיעץ לה לשלוח את הכסף להצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד בירושלים. האשה מסרה לו את הכסף והוא שלחו אל רבינו.

כעבור שלשה שבועות, בא בעל האשה אל רב העיר בתרעומת על שקבל סכום כה גדול מאשתו לצדקה, הרב אמר שהוא חשב שהאשה עשתה זאת בידיעתו, אולם הלה תבע שהרב ידרוש חזרה מירושלים את הכסף. מאד לא נעם להרב לעשות זאת, והוא הציע לבעל האשה שאם הוא רוצה דוקא חזרה את הכסף, אזי ישלם הוא לו קמעא קמעא את הסכום הזה, באותו מעמד נכנס לפתע שליח הדאר לבית הרב, והביא לו מכתב באחריות שבא מירושלים. הרב פתח את המכתב, ומצא בו את הארבע מאות זהובים ששלח לרבינו זיע"א, צגלו פניו ומסרם תיפק לבעל האשה. האיש התרגש מאד, ובקש מהרב שיגיד לו גם מה שהרב זוננפלד כותב במכתב המצורף, אז הקריא לפניו הרב כדברים האלה: קבלתי את מכתבו יחד עם הכסף, אולם מכיון שמע"כ כותב שאשה מסרה לו זאת, חושש אני אולי עשתה זאת מבלי רשות בעלה. הנני משיב לו חזרה את הכסף, בבקשה למסרו חזרה להאשה, אולם כמובן שלא מעטתי בשביל כך למלא את בקשתה בדבר התפילות שתפקד, ויה"ר שהתפלות תקובלנה". עיני הרב ועיני בעל האשה זלגו דמעות".

עיקרון זה לא לקבל מאשה בלי הסכמת בעלה היה מקובל אצל מורנו, לא רק לגבי אחרים, אלא אפילו מאחותו היחידה "יעטל", הקפיד שלא לקבל אלא בהסכמתו המפורשת של הבעל, כפי שהוא כותב באחד ממכתביו לאחיו ר' שמואל: "כתבתיך שימחה אותי מאד, את החבילה מאחותנו היקרה קבלתי ע"י מר פאפנהיים, אבל את סכום הכסף שהכיל לפי השערתי כסו 1500 כתרם לא הסכמתי לקבל, כי סכום כזה הוא גדול מדי עבורה, וביקשתי ממר פאפנהיים להחזירו לה, וביחוד שלא היתה לי ידיעה ברורה אם בעלה היקר מסכים לכך. בצעירותי הייתי מקפיד מאד ומזהירה שלא תשלח בלי ידיעת בעלה, כל שכן לעת זקנה, יש להקפיד עוד יותר לא לנגוע במה שאינו שלי. תקותי בה' יתברך בחסדיו ורחמיו שהוא ימשיך לפרנסני מתחת ידו הרחבה בכדי שאוכל להמשיך להתנהג כפי שהורגלתי מנעורי".

סיפור אחד מני רבות, מפי עד ראה ושמיעה שרשם אותו בדיוק נפלא מפיו של מרא דעובדא הקדוש פרופ' יעקב ישראל דיהאן:

החפץ חיים זצוק"ל היה אומר: אנשים רגילים לומר - כי כל הטפשים הם חכמים לעצמם. ואני אומר להיפך - כל החכמים הם טפשים לעצמם, כי האדם עמל ויגע כל ימי חייו לאסוף הון ולבנות בתים וכדומה, ע"ז ותן כל זמנו ומרצו, אבל זה לא לעצמו. "ועזבו לאחרים חילם" "כי לא במותו יקח הכל" ולדאוג לעצמו אין לו שכל - כי הרי אין מלוין לאדם לא כסף וזהב אלא תורה ומצוות ומעשים טובים בלבד עכ"ד.

אמרת בדרך צחות: כתוב בפ' תשא - הקב"ה אמר למשה "פסל לך" ואמרו חז"ל: הפסולת שלך, מהפסולת נתעשר משה. לכאורה קשה - אם הקב"ה רצה להעשיר את משה לא היה לו ממקום אחר להעשיר אותו אלא מהלוחות? ועוד מהו המיוחד שבלשון פסל לך?

אלא, הקב"ה רצה ללמד לנו כי בשביל להיות עשיר לא צריך לעזוב את התורה, עם התורה יכול להיות עשיר, רק דבר אחד צריך האדם לדעת: שעשירות היא רק פסולת - והעיקר היא התורה. ולא לעשות מהעיקר פסולת ומהפסולת עיקר.

ויתנו את הפעמונים בתוך הרמונים וגו' (שמות לט, כה).

מזה מסתייעי הרמב"ן לפרש שהי' הפעמוני' בתוך הרמונים ממש לא כפירש"י שהי' בין הרמונים אמנם מקרא שלאחריו מסייע לפירש"י דאמר פעמן ורמן פעמן ורמן, ואולי דמסתיינא הייתי אומר או"א דא"ה כי הי' פעמן בלא רמון ואח"כ רמון ופעמן בתוכו ואח"כ פעמן בלא רמון ואח"כ רמון ופעמן בתוכו וכן הי' על שולי המעיל סביב סביב והרמז עפ"י דאחז"ל [ערכין ט"ז]. שמכפר על לה"ר, ונ"ל דלאו דוקא המדבר רע על חברו אלא גם המדבר טוב על עצמו ומתפאר כך וכך עשיתי מע"ט היינו ממש כמו לה"ר על חברו ומי לנו גדול מנחמ"י נענש על אמרו זכרה לי אלהי לטובה [סנהדרין צ"ג ע"ב] ומכ"ש מי שאינו מתכוון אלא רק להתפאר, ע"כ הפעמוני' מכפרי' על לה"ר ורמונים עם פעמונים בתוכו מכפרי' על מלאי' מצות כרמון ומשמיעי' קול בחוצות. ועד"ו אמרתי רמז בפסוק פזר נתן לאביוני' צדקתו עומדת לעד [תהלים קי"ב] פ"י כי בנתינת צדקה ישובח גם זה האיש המפאר עצמו שאפי' לנסות הקב"ה הותר [תעני' ט]. מכ"ש לפאר עצמו בזה וזהו פזר נתן לאביוני' פז"ר ר"ת פ'עמון ז'הב ר'מון פ"י שמשמיע קול בנתינתו לאביוני' מ"מ צדקתו עומדת לעד. (חתם סופר)

כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו (מ, לח)

האש שבערה מעל המשכן היתה מעליו גם ביום ולא רק בלילה - מסביר המהר"ל מוואלקאוויש - אלא שביום לא ראו אותה מפאת הענן שכיסה על המשכן ועל האש.

מכאן עלינו ללמוד, שאש ההתלהבות בעבודת ה' אינה צריכה להיראות כלפי חוץ, אלא להיות כמכוסה ולבעור בתוך הלב פנימה.

על פי זה מבאר רבי סעדיה גאון את הפסוק בשיר השירים (ב' יד) "יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך" - כאשר "יונתי בחגוי הסלע" והאדם חבוי "בסתר המדרגה", מבקש הקב"ה "הראיני את מראיך השמיעיני את קולך", שכן אוהב דוקא את עבודת ה' הנעשית בסתר, הרחק מעין רואים.

בספר 'מילין חדתי' מביא לבאר ברעיון זה את מה שאנו אומרים: "בפי ישרים תתרום ובשפתי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל". טעם השינוי לשון הוא לפי מדרגתם: "בפי ישרים" - הישרים המה מתפללים ומשבחים בפה, שנראה כלפי חוץ באופן גלוי לעין כל ולשמע כל אוזן, ומעליהם הצדיקים "בשפתי צדיקים" - בהצנע לכת ומשבחים רק בשפתיים. "ובלשון חסידים" - החסידים יותר צנועים ומשבחים ומהללים רק בלשון, "ובקרב קדושים" - הקדושים שהמה במדרגה גבוהה ויותר בהצנע לכת המה רק בקרב. כמו שכתוב (הושע יא) 'בקררך קדוש'. (מילין חדתי)

ככל אשר צוה ה' את משה (לט, לב)

כשהספד מן החפץ חיים את חתנו רבי צבי הירש לוינסון הביא את הפסוק הזה ושאל לכאורה ראוי היה להיכתב כאשר ציוה ה' 'אותו', שכן בו דיבר הכתוב, אלא אצל משה רבינו לא היה קיים "אני", וממילא לא היה קיים גם "הוא", אלא שמצוי איזה יהודי בשם משה, שעשה כל מה שציוה ה' את משה זה...

אלה פקודי המשכן משכן העדת (לח, כא)

מובא במדרש (שמות רבה נא, ו): "ולמה עשה עמהם חשבון? הקב"ה יתברך שמו מאמינו, שנאמר (במדבר יב) 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא', ולמה אמר להם משה בואו ונעסוק במשכן ונחשב לפניכם? - אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים אחריו... ומה היו אומרים? רבי חמא אמר, היו אומרים: 'חמי קדל דבריה דעמרם, וחברו אומר לו: 'אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר?!' כששמע משה כך אמר להם: חייכם, נגמור המשכן אתן לכם כשבון, הוי 'זאלה פקודי המשכן'".

נהנה נתבונן על מי מדברים כאן. מחד גיסא עומד משה רבנו, שהקב"ה המעיד עליו "בכל ביתי נאמן הוא", ומאידך גיסא עומדים חבורת ליצנים, אפיקורסים, שפלים שבשפלים, שמתלוצצים על הגינותו של משה... וגם כלפיהם רוצה משה רבנו לקיים" והייתם נקיים", והוא מגיש להם חשבון על כל ההוצאות וההכנסות של מלאכת המשכן.

השמים כחולים הם. מסביב הכל ירוק. מרחבים אין סופיים של ירוק. יעקב מנסה להביט, לשאוף אל ריאותיו את האוויר, את הנוף... לשאוף רק לרגע אחד, ולו לרגע אחד... וחבטה עזה על גבו מקפיצה אותו. פה אסור לשאוף. פה צריך לעבוד. להתענות. אושוויץ. הוא הידק את אחיזתו במעדר והמשיך עם ידיים זבות דם להכות באדמה הקשה. להכות, להכות... אם יפסיק לרגע יכו בו... שריקה חדה נשמעה. נעמד זקוף. שתי שריקות, ומיד הסדרו כולם בשורות, שמאל ימין, שמאל ימין... כמו חיילים ממושמעים. השמים כבר לא כחולים, והחושך כיסה ארץ. מובלים אל הבלוק, להניח קצת את העצמות השבורות, לאגור כוח למחר. במבנה פח, רחב ממדים, על רצפת אבן, שכבו בתוך שורות צפופות מאות אנשים. כולם, עם ראשים מגולחים ועל גופם שמלת פסים. כולם שוכבים. חלקם ישנים, אחרים מנמנמים ועוד שלא הצליחו להירדם, מכונסים בתוך עצמם ושותקים. אולי מהרהרים... אולי נזכרים... רק קול אנחה עולה מידי פעם.

לפתע, אומר מישוהו מילה. מילה אחת, אשר מחשמלת את גופו: "חנוכה!" חנוכה. חג הניסים. עוד שלושה ימים חנוכה!!! הוא חש איך האדרנלין מבעבע בגופו. חנוכה!!! עוצם את עיניו. נזכר בבית. עומדים כולם. שרים "מעוז צור"... הנרות מרצדים וריח סופגניות נישא באוויר. החלטה מתגבשת בלבו. בחג חנוכה זה ידליק נרות חנוכה! יאירו הם את מחשכי אושוויץ! יתנו תקווה למעטים שנשארו! כן, בחג חנוכה זה ידליק נרות!!! אך מניין? מניין ישיג השמן? הפתילות?

תכף דוחף הוא בידו את יוסי, חברו לדרגש. יוסי עובד בבית החרושת, אולי יוכל להשיג לו משם פתילות. תמורת פרוסת לחם, מסכים יוסי מיד. עוצם את עיניו, די להיום. מחר יחפש מניין ישיג שמן.

במסתרם, הוחלפו שני תפוחי אדמה וחצי פרוסת לחם ב-50 גרם מרגרינה. פתילות יש לו, מרגרינה כבר יש לו. הערב, איי"ה, יזכה להדליק נרות חנוכה!!! התרגשות אוחות בו.

יעקב רעב, רעב ללחם עד לכדי כאב, הרי ויתר על פת לחמו כדי לזכות לפתילות, למעט המרגרינה... רעב, אך האושר ממלא את כולו, נותן בו חיות. במרץ רב מכה הוא באדמה, עוד ועוד ועוד... מצפה הוא בכיליון עיניים לשריקה המיוחלת. ואז... כשיגיעו לבלוק... איזו הפתעה תהיה לכולם שם!!! כמה חיוק ישאבו מהנרות!!! אורם יאיר את מחשכי הלב!!! יבשר על ניצחון המעטים על הרבים!!! כמעט ושומע הוא את כולם שרים "מעוז צור", חש על בשרו ממש את אווירת החנוכה.

כולם עומדים סביבו, נרגשים. יעקב טובל את הפתיל במרגרינה, ואז הופך אותו ותוקע את צידו היבש בתוך המרגרינה. עכשיו יידלק הפתיל, המרגרינה תימס ו...

אין לו סידור כדי לקרוא מתוכו את הברכות, אך הוא יודע אותן על בוריין. הברכות מאירות בראשו: להדליק נר של חנוכה... שעשה ניסים... שהחינו וקיימנו... כולם סביב משתתקים. מתרגש הוא כל כך... תיכף ויברך... תיכף ויאירו הנרות את הלבבות הכבויים סביב...

לפתע... זעקה מחרידה מרעידה את הבלוק. אחד מהראשים המגולחים סביבו נופל ארצה. באחת, מסובב יעקב את גבו, מביט בנופל. הנופל, מביט בו, ומבטו מתחנן. מרים הוא את ידו ומצביע על המרגרינה...

יעקב מתבונן בעיניו. מבין הוא כי אחזו בולמוס. משתוקק הוא למרגרינה, ואם לא יקבלה... אם לא יקבלה... אבל גם הוא כבר יומיים לא אכל, כדי לזכות ולהדליק נרות חנוכה!!! גם הוא רעב!!! וכולם מחכים!!! וצריכים חיוק רוחני!!! והברכות... והאור...!!!

הלמות פטישים במוחו. כל ההסברים מדוע כן לברך, מדוע כן להדליק... אבל מנגד, אם ידליק שמא זו תהיה מצוה הבאה בעבירה, שהרי הנופל... שרוע הוא על הרצפה... מביט הוא בעיניים קרועות לרווחה על המרגרינה, מבקש לטעום, מבקש חיים...

ביד רועדת הוא מוציא את הפתיל מהמרגרינה. אי מי מנסה לעצור אותו, אך הוא מזיז את העומדים בדרכו. מתכופף, מתיישב על יד הנופל, פותח את פיו, וביד רחמאית מכניס אל תוכו את המרגרינה.

שלוש שנים הוא באושוויץ. הערב, הערב הוא בכה לראשונה. הנופל מוצץ את המרגרינה בקול, מחפש את מבטו של יעקב, רצה להודות לו. עיניו של יעקב מסומאות בדמעות. אין הוא רואה דבר. נתח ממנו, מבשרו, נתן הוא היום. ועוד יותר מכך. תחת אור הנרות אשר ביקש להפיץ, חש הוא את האור הגנוז אשר הדליק הערב הזה. אור הגנוז לצדיקים. אור המצוה...

הדרך לפסגת ההצלחה בנויה מעלות: שלב אחר שלב, מעלה אחר מעלה עד לשלמות הנכספת.

יש פעמים בהם עליה על שלב מסוים דורכת על ערך מוחלט, על נשמה יהודית או אפילו על יבלת קטנה של בן אדם. וניצב האדם על פרשת דרכים: מחד, הוא יכול להעפיל להגשמה אמיתית יהודית ולרכוש פסגות בעבודת ה', ומנגד יתכן שהתעלותו הוא תבוא על חשבון משהו אחר, או ערך חשוב אחר. האם יעלה, חלילה, על חשבון בן אדם או ערך? או שמא ימנע עצמו מהגשמה איכותית?

הדילמה קשה והנסיון הוא עצום. בעל ה"חידושי הרי"ם" ז"ע עמד בנסיון כזה ויכל לו.

רעש והמולה בשכונת "בתי מחסה" אשר בעיר העתיקה. פמליא מכוונת פלשה לפניה שקטה זו, אל בית רבי יוסף חיים צועדת הפמליא, אשר בראשה ה"ליידי סמואל", אשתו של הנציב העליון לא"י, הרברט סמואל. רבי חיים עומד באותה שעה ושופך צקון לחשו בתפלת המנחה בביהכ"נ הגדול אשר בחצר "בתי מחסה". בחצר בית הכנסת נתעכבה הפמליא תוך צפיה לסיים תפלתו של "הרב". כשסיים מורנו את תפלתו, הוגד לו ע"י שליח כי ה"ליידי סמואל", מבקשת לחלות את פניו.

כשיצא מורנו מבית הכנסת, נגשה אליו הליידי סמואל בנימוס רב ובהכנעה, שאלה בשלומו ומסרה למרן פריסת שלום מבעלה "סיר הרברט סמואל", בתום פגישה קצרה זו, נפרדה כל הכבודה ממורנו והלכה לה. והיה הדבר לפלא ולשיחת היום מה פשר ביקור פתאומי זה, ומה ראתה על ככה.

למחרת, כשביקר פרופ' די האן בבית מורנו, גילה את פשר הביקור הבלתי צפוי מאתמול. ומעשה שהיה כך היה:

במסיבה חגיגית ב'מעון לבנות' של מר גולדשמיד, שבה השתתפו מסלחה ומשמנה של החברה הגבוהה של הפקידות האנגלית, ובראשם הוד מעלתו הנציב העליון לא"י הרברט סמואל, נקשרה שיחה בין הרברט סמואל והפרופ' דיהאן, כשולפת פנה הנציב העליון לפרופ' דיהאן "הלא לגיד לי ידידי המלומד, בניי לבניך, איך זה הולם את מעמדך כאישיות בינלאומית רמת מעלה, ששמך מהולל בפי כל, להתחרר לאותה כת שמרנית הלוחמת בעקשנות נגד כל קידמה ומודרניזציה בחיים הציבוריים?!"

"לאט לך ידידי הלורד, ענהו פרופ' דיהאן, הבה ואספר לך מה שקרה איתי לפני שבועות אחדים עם ראש העדה הזאת, ותגיד לי אז אם תוכל למצוא בין כל אנשי הקידמה והאצולה שלך, אישיות טהורה ודגולה כזאת."

"עומד אני בראש קרן מיוחדת אשר מטרתה לתמוך בידי אנשי רוח. בישיבה האחרונה של הנהלת הקרן, הסברתי לחבר הנאמנים שעקב טרדוטי ונסיעתי לארץ ישראל, ומסיבות שונות אחרות, אני מציע לסיים את פעילות הקרן, ולמסור את שארית הסכום שבידינו לאישיות הדגולה ביותר שהכרתי מעודי, וזהו הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד מירושלים"

שוכנעו נאמני הקרן, והסכימו למסור בידי את כל הסכום שנשארו ברשות הקרן, ע"מ שאעבירוהו לידי אותו צדיק אשר בירושלים, ידוע ידעתי את מצוקתו הכלכלית הקשה של הרב זוננפלד, וביחוד את מצוקת בני משפחתו שסבלו מעוני ומחסור כל. כשהגעתי לירושלים דרכי הראשונה היתה אל הרב זוננפלד, לראות את פניו הקדושות, לדרוש בשלומו, והעיקר, למסור לו את הסכום הגדול שהצלחתי להשיג עבורו אחרי מאמצים קשים.

אחרי שיחה נימוסית וראשונה ושואלת שלום הדדית, הוצאתי מאמתחתי את הצ'ק הגדול, והושטתי אותו להרב זוננפלד, בהסבירי לו את מטרת הסכום, ואת הזכות הגדולה שנפלה בידי להביא לו את הסכום הנכבד הזה שבדאי יקל על מצוקתו הכלכלית ועל מצוקת בני משפחתו הרב זוננפלד נשאר שליו ורגוע ובקול שקט והחלטי הצהיר "אינני לוקח!".

ברגע הראשון לא תפסתי את כוונתו, והתחלתי לגמגם ולתמוה "מה פירוש? הלא זו קרן מיוחדת לאנשי רוח ומיועדת למטרה זו, ובהסכמת כל חבר הנאמנים הבאתי למורנו את הסכום, ואין לך מציאה כשרה מזו שהושגה בדרך הלגלית ביותר!"

"אין זה בשבילי ואינני לוקח", היתה תשובתו ברורה והחלטית. במבוכתי, פניתי לבית יו"ר העדה הרב ר' ראובן שלמה יונגרייז, סיפרתי לו את כל העניין, והפצרתי בו שישפיע על הרב לקבל את הכסף, הרב יונגרייז, בידעו את דרכו של הרב, לא נתן לי סיכויים רבים להצלחתי, אבל משום כבודי ניאות לבוא אתי לרב ולהסביר לו כמה שהעניין כשר וחלק, ואדרבה, בזה מתגשמת מטרת הקרן בצורה הנאותה ביותר וגם מצילה את משפחת הרב ממצוקתו. גם ההשתדלותו של הרב יונגרייז לא נשאה פרי, ונאלצתי באין ברירה להחזיר את כל הכסף לאמסטרדאם."

ועתה, הבנמצא כזה איש אשר טוהר הנפש ואצילות הרוח בו בין כל החברה המתקדמת שלך?!"

הלורד סמואל נתרגש מאד למשמע הסיפור, וקרא אליו את ה"ליידי", וביקש ממני לחזור באזניה על כל הסיפור.

הליידי הביעה את משאלתה לראות במו עיניה עוד באותו היום את האישיות המופלאה הזאת, ועם תום המסיבה פנתה עם כל מלוויה לעבר "בתי מחסה" אשר בעיר העתיקה של ירושלים". (האיש על החומה)

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל..." (לה, א) - "... וזה לא יתכן לבנות הבית הגדול והקדוש הזה מן הגזל..." ("כלי יקר").

"ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים" - למה עצי שטים? לימד הקב"ה דרך ארץ לדורות, שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פרות, אומר לו: ומה מלך מלכי המלכים שהכל שלו, כשאמר לעשות משכן, אמר: לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פרות - אתם על אחת כמה וכמה" (שמות רבה לה, ב).

הסיפור המצמרר הבא אירע באחד ממחנות ההשמדה בזמן השואה.

הרבה גדרים וסייגים שלא כאן המקום לפרטם, אולם עיקרון זה ידוע ומקובל ומוסכם על הכל).

כיון שכן, יכלו ישראל לסבור שעדיף לעסוק בפעילות חיובית, גם אם על ידה נדחים איסורי השבת, מה גם שפעילות חיובית זו היא מלאכת בניין המשכן, שמטרתה השראת השכינה בעם ישראל. כדי להוציא מלב מי שעלול לטעות כן, באה התורה והדגישה כי למרות החשיבות הרבה שנועדה לבניין המשכן, השבת לא תזוז ממקומה, וכל איסורי השבת יישמרו גם בעת העיסוק בבניין המקודש.

זהירות מגזל - אפילו לשם שמים

ה"כלי יקר" שואל שאלה מעניינת: בתחילת הפרשה נאמר "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל..." ורש"י מפרש שמדובר כאן למחרת יום הכיפורים כשירד מהר סיני. ואילו לעיל בפרשת יתרו (יח, יג) נאמר "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם", ופירש"י שם כי היה זה למחרת יום הכיפורים? מתרץ ה"כלי יקר" וזה לשונו: "ונראה לפרש שידוע שהקהל זה היה להודיע להם מצות המשכן והנדבה כמו שיתבאר בסמוך, והיה משה חושש פן יתנדב אחד מהם למשכן דבר שאינו שלו והוא חושב כי הוא תופסו בדיו. וזה לא יתכן לבנות הבית הגדול והקדוש הזה מן הגזל, ומקום המשפט שם הרשע, על כן הכריז משה תחילה: מי בעל דברים יגש אלי למשפט, באופן שכל העם ממוקמו יבוא בשלום. ונדע לכל אחד מה שהוא שלו או אינו שלו על ידי שהוא דן ביניהם. ואז היה מודיעם עניין הנדבה לאמר קחו מאתכם תרומה לה, ומאתכם היינו משלכם ולא משל חברכם..." עכ"ל.

*

ואמרו חז"ל במדרש (שמות רבה לה) על הפסוק: "ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים". למה עצי שטים? לימד הקב"ה דרך ארץ לדורות, שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות, אומר לו: ומה מלך מלכי המלכים שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר: לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות - אתם על אחת כמה וכמה."

גם כשצויה לבנות את המשכן - את המוסד הרוחני, מרכז השכינה והקדושה - הקפיד והזהיר את העם, לבל יביאו אלא מאילן שאינו עושה פירות!

ועוד שנו רבותינו בגמרא (בבא קמא צד ע"א): "הרי שגזל סאה של חיטים, טחנה, לשה ואפאה - והפריש ממנה חלה, כיצד מברך? - אין זה מברך אלא מנאץ".

וכנגד אותם ה"מתחסדים" הטוענים כי לשם שמים - בעבור קיום מצוה, מותר לעשות הכל... היה אומר הרבי מקוצק: כתוב בתורה "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ, טו).

מדוע נזקקו ישראל לראות את הקולות כמו עיניהם?

שלא יפרשו את ה"לא תגנוב" - "לו תגנוב" כאילו ש"לשם שמים" - הגניבה מותרת!

אלפיים שנה - עד המגיד מקונוניץ

סיפור נורא תשמעו היום, סיפור אמיתי, ובין השיטין טמון בו פרט צדדי אך מופלא, בענין שבת קודש - קדושת השבת, שבה מתחילה פרשתינו. היו שני נביאים - זכריה. הנביא זכריה המופיע בכתובים לא נרגם, אלא הנביא זכריה בן יהודע הכהן כמו שכתוב בדברי הימים (ב' כ"ד): "ורוח אלוקים לבשה את זכריה בן יהודע הכהן ויעמוד מעל לעם ויאמר להם כה אמר האלוקים למה אתם עוברים את מצוות ה' ולא תצליחו... ויקשרו עליו וירגמוהו אבן במצות המלך בחצר בית ה'... ובמותו אמר (הנביא) ירא ה' וידרוש". ואכן שנה אח"כ, ה' דרש את מותו, ליום השנה בדיוק באותו יום - עלה חייל ארם על ירושלים הרג והשחית כמו שכתוב שם.

חלפו שנים ארוכות - ונבוזראדן שר הטבחיים נכנס לעזרה והבחין בדמו של זכריה הנביא שתוסס ורותח, אותו דם עמד על סלע ורתח במשך כמאה שנה מהריגתו של זכריה עד חורבן הבית.

נבוזראדן שאל "מאי האי?" נאלצו לספר לו שהוא דמו של זכריה נביא ה' שהוכיח אותם במילי דשמיא וקמו עליו והרגוהו: "נביא הוה בו דהוה קא מוכח לן במילי דשמיא קמינן עילויה וקטלינן ליה והא כמה שנין דלא קא ניח דמיה". אסון גדול התרחש שם באותה שעה כאשר נבוזראדן רצה להפסיק את רתיחת הדם ושחט עליו את זקני העם - הסנהדרין, אח"כ בחורים ובתולות ותינוקות של בית רבן עד שגם הוא עצמו הזדעזע משפיכת הדם, והתחנן כביכול - שהדם כבר יפסיק מרתחתו - עד שהדם נח. ואז נרעש כפליים, התגייר ושב בתשובה. (גיטין דף נז).

ועתה, נשמע היטב. אצל הליטאים ידוע על "הנובהרדוקער דיבוק" היה זה בחור יהודי מנובהרדוק שנכנסה בו רוח (נשמה תועה שנכנסת בגוף חי, ככל ה"דיבוקים" שהיו מתגלים לפני שנות דור). אצל החסידים ידוע גם על דיבוק מופלא, וסביר להניח, כפי שיובא להלן, ששניהם מדברים על אותו דיבוק - שתחילת דרכו הייתה בנובהרדוק והוא לביתו של תלמיד הגר"א רבי חיים מוולאזין, ולאחר מכן עבר לאיזור אחר שם הובא אל המגיד הקדוש מקונוניץ ז"ע.

כפי עדות איש מפי איש - מגדולי הליטאים. (וכמצוטט בספר 'הצדיק ר' שלמה') אותו בחור היה פוסע ברחובה של עיר, פוגש אנשים והיה פורט

באחת מנסיעותיו אל הרבי מקוצק ז"ע לקח החידושי הרי"ם תכריך כתבים עב כרס, חיבור על שולחן ערוך חושן משפט, אשר עמל ויגע עליו שנים ארוכות כדי ליישב בקדושה עצומה את כל הקושיות שהיקשה עליהם בעל ה"שפתי כהן" ע"י בירור ההלכה בדרך האמת.

הראה ה"חידושי הרי"ם" את החיבור לרבי מקוצק שעיין בו זמן רב ואמר לבסוף: "חיבור זה טוב הוא, נאה ומשובח. אולם חוששני שבאם יודפס, חיבור זה ייטב עד למאד בעיני הלומדים והדיינים והם יפסקו ממנו הלכה ויפסיקו לעיין בש"ך. על כן דעתי, שתבער את החיבור מן העולם, שכן אין זה מן היושר שחיבור מאוחר ידחה חיבורו של הש"ך, אשר למד תורה לשמה ביגיעה ובהתמדה".

ה"חידושי הרי"ם" יצא מן החדר ופניו כלפיד אש בוערות, זוהרות, ועיניו דומה שדמעו. הוא חזר לחדרו שבאכסניא, ופסע בחדר אנה ואנה כשהוא אחוז שרעפים ורעיונות. כעבור זמן נטל מספר קסמי עץ ומעט חומר דליק, הפכם ללהבה והטיל לתוכה עבודה מאומצת בת שנים רבות.

הוא היה אומר - הוא קודם היה ועשה: השחית הגשמה של דברים, של כוחות ועמל. לאחר מכן, כעבור שנים, אמר לחסידיו:

אחד מכלי הנגינה בבית המקדש היה 'הנבל'. מדוע נקרא הכלי בשם זה? משום שנגינתו הייתה כל כך יפה ומושלמת שהיה מנבל את כל הכלים האחרים בניגנתו. מדוע אתם לו נבל (-בשם מכוער כ"כ, כאילו הוא הנבל) ולא קראו לו בשם מנבל?

הוא מתרץ: משום שמי שמנבל אחרים בניגנתו - הוא נבל!

יש פעמים שביטולה הוא קיומה, שהגשמה היא כליאת היכולות והדחקה הנתונים; שהדרך לפעול היא דווקא לחדול.

אם ההצלחות וההישגים באים על חשבון אנשים או ערכים - זה המקום והזמן להדחיק הכוחות, לכלוא כישרונות, לוותר על הגשמה איכותית וטובה למען שמו בהמון אהבה.

האדמו"ר רבי שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל היה מפרש לאור יסוד זה את הפסוק הפותח את פרשתנו: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, ויאמר אליהם, אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם" (לה, א).

אם נפרש מקרא זה מפשוטו, שהוא מוסב על מצות השבת שנאמרה בהמשך, תמוה הביטוי "לעשות", שבו משתמשת התורה. הרי מצות השבת הנזכרת להלן קובעת שישנם דברים שאין לעשותם בשבת, ומדוע אומרת התורה: "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות"?

לפיכך, הוא מבאר, שפסוק זה אינו מוסב בדווקא אל הזהרת השבת, אלא אל כל יריעת התורה והמצוות שצויה משה לישראל. כל הגישה לעבודת המצוות צריכה להיות מתוך השכל ודעת, ומתוך חישוב המעשים בפלס דק ומדוקדק.

לא זו בלבד שהאדם צריך לשקול את מהלכיו במאזני התבונה ולהימנע מכל מה שיש בו שמץ חטא, אלא אפילו המעשים הטובים טעונים ביקורת קפדנית.

ברוח זו ניתן להבין מדוע התורה חוזרת וכופלת אזהרות וציוויים אודות שמירת השבת לבל תחולל גם במחיר מצות בניית המשכן.

הנה בתחילת פרשתנו (פסוק ב) נאמר כי בהקהיל משה את העם בשביל להורותם על דבר הקמת המשכן, הקדים להזהירם אודות שמירת השבת: "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העושה בו מלאכה יומת".

וכדברי רש"י: "הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת".

כיוצא בזה מופיעים הדברים גם בפ' כי תשא (לא, יג) שם נאמר: "אך את שבתותי תשמורו". על כך הביא רש"י את דברי חז"ל: "אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות ומלאכה (מלאכת המשכן) שבת אל תדחה מפניה".

בבית המקדש ובמשכן עצמו לא שבתה עבודת הקורבנות אף לא יום אחד. גם שבת היו מקריבים כסדרם ומוספין כהלכתן, למרות שהדבר היה כרוך בעשיית מלאכות שבת. אולם בניית והקמת המשכן או המקדש אינם דוחים איסורי שבת. רק עבודת הקרבנות עצמה היא שהותרה בשבת, אך לא מלאכה שנועדה להכשיר לעבודת בית המקדש.

האברבנאל מבאר (שם) כי ממה שהוצרכה התורה להזהיר לבל תידחה השבת מפני בניין המשכן משתמע שהיה מקום לסבור שראויה השבת להידחות מפניו. כלומר, אלמלא נצטוונו במפורש, היה מקום לסבור שהאזהרות שנאמרו בעניין שמירת השבת אינן תקפות כאשר המדובר במלכות שנועדו לצורך בניין המקדש.

הוא מסביר כי מדעת עצמנו יכולנו לסבור שבניין המשכן שב"קום ועשה", עדיף על ה"שב ואל תעשה" שבשבתה בשבת. הרי מטרת כל המצוות הינה דביקות בה' והשראת השכינה בעם, והדביקות באלוקים לכאורה מושגת מן העיסוק במעשים חיוביים, יותר מאשר בהימנעות ממעשים אסורים.

כלל גדול נאמר בהלכה: "עשה דוחה לא תעשה". כל מקום שיש בו התנגשות בין מצוות "עשה" שעלנו לקיימה, לבין איסור "לא תעשה" שניאלץ לעבור עליו אם נקיים את ה"עשה", ההלכה קובעת כי ה"עשה" דוחה את ה"לא תעשה". המצווה תתקיים גם במחיר דחיית הלאו. (כמובן שגם להלכה זו

לפניהם את עבירותיהם, כפי הסדר דלהלן: הוא ניגש ליהודי ואמר לו בשמחה "איך האב דיר האלט, כלומר - "אהבתך, אני אוהב אותך!" ומיד בידידות - התחיל לפרט את חטאיו שעשה בימי חייו. היהודי היה מתמוסס מבושה על פרסום מעשיו בקול ברחובה של עיר לפני רבים, ומיד היה מהרהר בתשובה, אז הרוח היה הופך את הטון והסגנון ואומר לו "איך האב דיר פיינט" - אני שונא אותך!" מגביה את רגליו ונס ממנו...

לפעמים עוד לפני שהיה אומר "אני שונא אותך" היה מנסה בדרך אחרת. היה פונה אליו כאילו בתחנון: "אחי היקר למה לך כך (לחשוב מחשבות של חרטות), מה אתה צריך לעסוק בכך?!" כלומר למה אתה מהרהר בתשובה, אך משהיה ממשיך להרהר בתשובה, נפרד ממנו במנוסה. היינו שרוח טומאה לפפה אותו, כי כידוע, התאוות והשאיפות לא נפרדות מהאדם לאחר פרידת הנשמה מהגוף. הנשמה, נפרדת רק מהגוף אבל לא מהרצונות שלה שהינם חלק מהנפש ונשארים בה... יסורי העונשים, אולי הם, מפרידים אותם מהנפש.

אז הרוח גילה ואמר, נורא ואיום, כי הוא הראשון שזרק את האבן על זכריה הנביא. יותר מאלפים שנה שהוא נע ונד ואין לו אפשרות להכנס לגיהנום ולחזק שם מעבירותיו, וכך נכנס בגופו של הבחור למצוא מנוח ומרגוע לזמן קצר. דבר פלא נוסף נמסר, שכמעט ולא יכל להמצא בסביבת תלמידי חכמים וצדיקים, כאשר פגש רשע - חיבקו גיפפו ונשקו שוב ושוב. אבל כשנקלע בדרכו לארבע אמות של צדיק לא יכל להביט בו - ברח, קילל וחרף.

רבי יוסף שלמה כהנמן הרב מפוניבז' נכנס פעם ל'חדר האוכל' בשיבת פוניבז' והבחין כי מספר שולחנו לא מכוסים במפה. היה זה ביום שבת קודש. פנה הרב אל קבוצת בחורים ואמר להם: בחורים יקרים! שמעו נא. מקובל אצלי על הנובארדוקער דיבוק, כי באחת השבתות הכניסו בכח את אותו בחור אשר בו הרוח אל ביתו של הגר"ח מוואלוזין. הבחור נבהל והתהלך אנה ואנה בבית כמי שאחוזו שטיוף, הוא פשוט לא מצא לעצמו מקום אחיזה - מפאת קדושת הבית והשבת, הוא רץ בסחור. עד שמצא פינה קטנה באחד משולחנות הבית - שם המפה התקפלה והשולחן היה מגולה. מיד התכופף קיפץ חיבק ונישק את המקום (כי רק שם היתה אחיזה לחיצונים) מעשה שהיה. ע"כ דבריו.

פעם כאשר איימו עליו שאם לא יצא יקחו אותו אל הגר"א מוילנא, השיב הרוח: "איני מפחד ממנו, כי להגר"א אין עסק עימנו (כהקדמת הגר"א לספרא דציניעותא) כך סיפר החפץ חיים לתלמידו רבי שלמה בלוק. עוד שאלו אותו האם ידוע לו מי הם הל"ו צדיקים שבדור. הוא מנה שמות רבים לא ידועים ביניהם גם הגר"א, אלא שאת הגר"א מוילנא לא מנה בין הראשונים ממש. שאלו אותו וכי הגר"א אינו הראשון או לפחות משלושת הראשונים?! והשיב "לא, מפני שהוא הרי קצת מפורסם, חלק ממעלותיו מפורסמות..."

לביתו של המגיד מקוזניץ
בספר "שומר אמונים" מוזכר (לראשונה) שייכותו של המגיד מקוזניץ אל אותו רוח, וזה לשונו: "כי פעם אחת הביאו לרבינו מקאזניץ איש אחד כדי לתקן את הנפש שנכנס (=כדיבוק) שאלו המגיד מי הוא היה בגילגול הקודם ובאיזה זמן והשיב כי יותר מאלפים שנה שהוא בצער ויסורים וכי הוא היה הראשון שזרק אבן על זכריה הנביא ומאז אין לו מנוחה והולך מדחי לדחי. וברחמי ה' נתקן ע"י הקדוש הנ"ל".

איך עבר מנובהרדוק לקאזניץ? ושמה היה זה איש אחר - שאח"כ נכנסה בו אותו רוח של זורק האבן? קשה לדעת בבירור, אלא מה שנספר לכם להלן, אולי יועיל לבירור הדברים.

"שאלתי את רבי אליהו לאפיאן" - סיפר רבי יעקב אדלשטיין (שליט"א) [זצ"ל] - "מה עלה בסופו של אותו בחור שהסתובב ורוח בקרבו" הוא השיב כי כפי הידוע לו, דבר הדיבוק התפרסם עד שרבים באו לשומעו ולקבל פחד ויראת העונש, ללמוד משפטי שמים על עבירות, עד שהענין דווח לחלונות הגבוהים, לממשלה, אנשי הממשל חשדו כי מכשף מסתובב לו בין היהודים והגויים. כאשר מבחינה חוקית נאסר כל מעשה כישוף והעוסק בו הסתכן אז בגזר דין מוות, משום כך, נכנס אותו בחור לכלל פיקוח נפש. והוחלט כי צריך להצילו, לא בגלל הרוח שבקרבו אלא סתם מדין הצלת נפשות. הבריוח אותו מחוץ לגבולות המדינה, מקום בו החוקים שונים. כך עזב את נובהרדוק וילנא וולאזין. א"כ שמה אז אכן זכה והגיע לקרבת יהודים אחרים שגררו אותו אל המגיד מקוזניץ. שם בסופו של דבר הגיע אל תיקונו כפי שמוכח ב"שומר אמונים".

רבי משה הולצברג זצ"ל ראש ישיבת קרלין סטולין, גילה פעם כי פרטי התיקון של המגיד מקוזניץ, עברו לאוזונו, איש מפי איש. והוא נאות לספר זאת לרבי יעקב אדלשטיין (שליט"א) [זצ"ל], וכה גילה:

בתחילה, המגיד ניסה להוציא את הרוח מגוף הבחור ע"י שמות ייחודיים. ולחש באוזונו יחודין בשמות הקדושים, גיחך הרוח צחק בקולי קולות ואמר אתם חושבים להפחיד אותי בדברים אלו, את כל היחודים הללו ידעת עוד בהיותי ילד לפני הכנסי למצוות, הלא אני מתקופת הבית - הלא אני זרקתי את האבן הראשונה על זכריה הנביא (ואז געה בבכי) אל תפחדוני!

שאל אותו המגיד "ואיך ישנה אפשרות לתקן את נשמתך?" (כי הוא רצה גם לתקן את נשמתו המיטלטלת והמתייסרת ביסורים נוראים יותר מאלפיים שנה). השיב הרוח ואמר: מאז מותי ועד היום לא היה תלמיד חכם שלימד עלי זכות, אם יהיה מי שימצא לי 'לימוד זכות' יציל את נשמתי שאבוא למנוחתי. הוא הדגיש שחייבים ללמד עליו סגוריה בפה מלא. המגיד חשב ומצא לו זכות אך הודיע לו שיעשה זאת בתנאי שיראה לו את דרגתו (את מהות רוחו - נפש ונשמה מתקופת בית המקדש) הרוח הסכים אך "לא כאן בבית ובעיר פנימה, בשדה מחוץ לעיר ארעה לך אם תוציאני למנוחה" אמר. המגיד הק' נתעטף ויצא מהעיר ואמר בפיו לימוד זכות עפ"י הלכה ואח"כ נראה לפניו עמוד אש מהארץ עד לרקיע, ומה שעוד ראה כמובן שלא סיפר.

מה היה לימוד הזכות? גם זה סיפר ר' משה הולצברג זצ"ל: הוא מצא לו סברה הלכתית, שבסברא זו קיימת הבנה בטעות - להתיר לרגום אותו באבן. טעות בהלכה, אבל יש בה כבר לימוד זכות מסוים:

הוא חשב כי ההלכה היא שנבואה רעה מאת ה' יתברך יכולה להשתנות כל זמן שהנביא לא אומרה בפיו. והרי זכריה נביא ה' ניבא אז לרעה כציווי ה' אלוקים, א"כ היה לו להימנע מלהינבא בשם ה' כדי לנסות להציל ע"י כך את עם ישראל, ואע"פ ש"הכובש נבואתו חייב מיתה" היה לו למסור את חייו ונפשו בזה ובבא, שבביל להציל את כלל ישראל. ואע"פ שאסור לנביא לעשות כך, אבל זו כבר צד טעות מבחינת ההלכה ולימוד זכות איך יכול היה לחשוב (רחמנא ליצלן) שמוותר לרוגמו באבנים. (להגיד)

ראה מש"כ בספה"ק "תפארת שלמה" על מועדים - שער התפילה:

"כאשר ידענו כן המעשה מפי אדומ"ו הרב הקדוש המגיד מקאזניץ זלה"ה שספר על דברי הרוח הדבוק באחד שבא לפני הרב ר' יהודה חסיד משידלאוויץ. והרב הנ"ל נתכוון בשמות הקדושים לבעבור לגרשו מנפש האדם ההוא אז שחק עליו ואמר כי בימיו הילדים הקטנים היו יודעים מכוונות כאלה והוא ה' הראשון אשר הרים ידו ראשונה בזכרי הנביא ע"ה בעת הריגתו בבהמ"ק ומן אז והלאה יותר מב' אלפים שנה הוא נדחה מכף אל כף ולא ינוח ולא ישקוט אף בגיהנם. כאשר שמע ר"י את דברי הרוח התחיל לבכות ולהתמרמר מאד ואמר הוי ואבוי אם בזמן הרב כזה עדיין לא נתכפר לפשעי האדם מה נאמר ומה נצטדק מי יוכל לעמוד ביום הדין הגדול והנורא מי יאמר זכיתי מפשעי".

"ויקהל משה" אני יורד מהבית ביום שישי, ורואה שהשכן עולה עם שני סלים מלאים, מקיים מצות "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו" (שמות טז, ה). הלכה פסוקה (שלחן ערוך אורח חיים רנ), אשריו ואשרי חלקו. הזכרתי לו שיאמר בפה מלא "לכבוד שבת קודש", שהדיבור פועל הרבה בקדושה ("משנה ברורה" שם, ב). העפתי מבט, הסלים מלאים נירות. נו, גם אם צריך. אבל יש שם אותיות עבריות, וזו בעיה. "מה זה", שאלתי.

"עיתונים", ענה, "עונג שבת". תמידים כסדרם ו"מוספים" כהלכתם. מותר? נניח ("משנה ברורה" שז, סג). ואם מתענג, אולי רצוי ("תרומות הדשן" סג). אבל אוי לו, שזה תענוגו! והלא ה"בית יוסף" (אורח חיים רצ, ב) הביא דברי המדרש: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל... ביום השביעי יהיה לכם קדש, שבת שבתון לה" (שמות לה, א-ב). אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועוסקים בתורה מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי, שנאמר (ישעיה מג, יב): "ואתם עדי נאם ה' ואני אל", מכאן סמכו בכל תפוצות הגולה להתקבץ בבתי כנסיות לקרות מקרא ולדרוש בדברי אגדה אחר סעודת שחרית. ובירושלמי (שבת פט"ו ה"ג) אמרו שלא נתנו שבתות וימים טובים אלא כדי לעסוק בהם בתורה, ואמרו בזוהר הקדוש (ח"ג קע"ג, א) שבמוצאי שבת כשחוזרת הנשמה היתרה למקומה, נשאלת איזו חידוש חידשה בתורה.

ומי שקריאת העיתונים היא עינוגו, עליו המשילו לאמור - ביום ההכתרה, בקש המלך להיטיב עם נתיניו. להשביע רצון איש ואיש, לתת ככל אשר ישאל. הזהירוהו יועציו שאוצר המלוכה יתרוקן. הסכים לפשרה: יקציב לכך שעה. מי שיבוא באותה שעה ויבקש בקשה סבירה, יענה.

יומיים לפני המועד השתרך תור ארוך כנחש עקלתון, אנשים תפסו חזקה ולנו במקום. והרי בין כך וכך לא היה סיכוי אלא לחלק קטן. לשלושים, ואולי ארבעים. אבל מי יותר על החלום, ומי יותר על הסיכוי הקלוש. אולי יאות המלך ויעניק לו קצבה לכל חייו, יחליף את דירתו הדחוקה או יממן השאת צאצאיו.

לנשיאים, שלא נשאר להם אלא האבנים. וגם הם לא היו משלהם, אלא ירדו להם עם המן (שמות רבה לג, ח), ולא חסרו משלהם כלום. וכן הורונו ב"מסילת ישרים" (פרק ז), שלא יחמיץ האדם את המצוה, אלא בהגיע זמנה או בהזדמנה לפניו או בעלותה במחשבתו ימרה יחיש מעשהו לאחוזו בה ולעשות אותה, ולא יניח לזמן שיתרבה בינתיים כי אין סכנה כסכנתו. אשר הנה כל רגע שמתחדש יוכל להתחדש איזה עיכוב למעשה הטוב -

ועל אמירתו דבר זה העירונו (בראשית רבה עו) בענין המלכת שלמה, שאמר דוד המלך לבניו בן יהוידע: "והורדתם אתו אל גחון" ואמר בניו: "אמן, כן יאמר ה'" (מלכים א א, לג). ושאלו: והלא כבר נאמר: "הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה, [כי שלמה יהיה שמו ושלוש ושקט אתן על ישראל בימי והכינותי כסא מלכותו על ישראל עד עולם]" (דברי הימים א כב, ט-י). אלא הרבה מפריעים יעמדו מכאן ועד גיחון! על ענין זה, נשא ה"דברי חיים" זצ"ל את משלו - היה היתה באבקילע, אשה כפרית, עני מרודה, ולה בניים ובנות בלי עין הרע, מושכים בסנורה ושואלים לחם, ואין. נשאה עין למרום ושועה: "רבונו של עולם, ראה נא בעניי. המצא לי אוכל לעולל!" וה' שמע תפלתה. פקח עיניה, ומצאה ביצת תרנגולת שזה עתה הוטלה, חמה וטריה. כמה שמחה. נופפה בה וקראה: "שמעו, ילדים, מצאתי ביצה!"

כמה שמחו, שמחת עניים. מה יעלה בחלקו של כל אחד מהם מביצה בודדת זו. נשאו עיניים והושיטו ידיים, אבל האם הגביה עוד יותר את הביצה: "לא, ילדים, הבה ננהג בחכמה! לא נאכלנה. נבקש מהשכן שירשה לנו לשימה מתחת לתרגלתו הדוגרת. תדגור עליה, עד שיבקע אפרוח. אבל גם אותו לא נאכל. נגדל אותו עד שיהיה לתרנגולת גדולה" - "הידד", צהלו, "ויהיה לנו בשר" -

"ומרק עוף!" -

"לא, ילדים, לא הבנתם -

התרנגולת תטיל לנו ביצים" -

"וכל יום נאכל ביצה", איזה אושר!

"לא, גם את הביצים לא נאכל. נניח לתרנגולת שתדגור עליהן, ויבקעו המון אפרוחים, שיגדלו ויהיו ללהקות תרנגולים" -

"איזה יופי", קראו במקלה, "ונאכל כל יום בשר!"

"לא הבנתם - התרנגולות יטילו המוני ביצים, שיגדלו דור נוסף של תרנגולים, ואז נמכור את כל התרנגולים, ונקנה עגלה קטנה, ונגדל אותה עד שתהיה פרה, ותתן חלב, ותמליט עגלות נוספות, עד שיהיה לנו עדר שלם. ואז נמכור חלק ממנו, ונקנה בית משלנו, עם חלקת שדה. נרתום את הפרות למחרשה, נזרע ונקצור, ולא יחסר לנו מאומה!"

עיני הילדים נצצו, שכחו את רעבונם, והבאבקילע שחקה עם הביצה בעליצות, והיא נשמטה מידה והתנפצה.

כל החלום נגר ארצה...

ורגע, שלא תהיה אי הבנה -

זה לא אומר שלא לדגור על הביצה. זה רק אומר שלא לשגות בחלומות, ולא להשתעשע איתה. קום ועשה מעשה. תטגן או תדגור, אבל תנצל את ההווה במקום לחלום על העתיד! ונספר סיפור מהגמרא (גיטין סח ע"ב) -

התורה אסרה להניף ברזל על המזבח. החליט שלמה המלך, שבית המקדש כולו יבנה בלא שייפו עליו ברזל. לשם כך ביקש את תולעת השמיר, שסגולתה לבקוע אבנים, הודיעוהו שמלך השדים יודע מקומה, ושלח את בניו בן יהוידע להביאו. בדרכם ראה מגיד עתידות המתימר לצפות נטרות ואנשים משחרים פניו, וחיך. שאלו מדוע חיך, וענהו: אותו קוסם יושב במקום בו טמנו אוצר. מה שתחתיו אינו יודע, את האוצר שתחתיו לא חשף, ועתידות ידעו?!

אין ספק שהמעשה היה, אבל מדוע כתבוהו לדורות. כי לקח כה רב צפון בו! הן כל אחד מאתנו, כאותו קודם, יושבים אנו על אוצר, ועוסקים בחזונו עתידות תלוש - כל אחד חולם, מה יעשה בעתיד. את, כיצד ילמד ויתעלה ויכבוש מקום בצמרת. אולי, והלואי. אבל מה לך לחלום באספמיה, יושב אתה על אוצר, והוא ההווה. אותו, חשפת: אותו, אתה מנצל! קום, נצל את האוצר שאתה יושב עליו, נצל את הרגע הזה ואת השעה הזו. אל תדחה לעתיד, כי אין ספק מוציא מדי ודאי!

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה כל עושה בו מלאכה יומת (לה, ב)

רש"י: הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה את השבת.

הרגע הגדול הגיע, השער הענק נפתח והכל נדרכו, ולפתע ניכרה תכונה ותווה. אדם טיפס במעלה התורה כשכולם מפנים לו מקום, מאפשרים לו להקדימם.

למה ומדוע. אם תהו אלו שלפניהם, מיד מיהרו ועשו כמעשיהם. המצורע של המטרופולין, זה שמנודה מכולם ומעביר את שממון ימיו בשפכי הפסולת שבפאתי העיר. שכל גופו מכוסה פצעים מוגלתיים ודוחים, והצחנה האופפת אותו מרחיקה ממנו כל אדם, מצורע זה שייט לו עתה בניחותא כשהכל סולדים בתחושת קבס.

הגיע לראש התור, וגרם למבוכה. החליטו לרחצו ולבשמו ולהחליף סחבותיו המרובבות לפני שביאווה אל המלך.

ענתת בושם מצחין בשרה את בואו והמלך נטה אליו חסדו: "מה תבקש, במה אוכל לעזורך", התעניין.

"אדוני המלך", ניסה לקוד בגמלוניות, "הפצעים המוגלתיים מגרדים ומציקים, ומדיפים ריח בואש. כולם מתרחקים ממני, ואני ניזון מליקוט שאריות מזון שהושלכו לאשפתות. אין לי הנאה בחיי, זולת אחת: כשאני מתחכך, אני משכך מעט את הגריו. אבל יש לי בעיה. איני מגיע לגב... אבקש מהמלך שיואל ברוב חסדו לצוות שיתקינו לי שתי מברשות ארוכות ידי, שאוכל לגרד בהן את גבי..."

"כדברך יעשה", ענה המלך, ופנה אל השליש: "רשמת?"

"כן", ענה בחיך.

חיכו הבעיר את חמת המצורע: "אדוני המלך, יאמר נא, כלום נאה הדבר ללעוג למצורע?! למה הוא מחיך, זה שרשם את הבקשה!" "אכן", הסכים המלך, "למה חייכת לבקשתו, האם נאה הדבר?" הוכיח את השליש.

קד השליש: "אדוני המלך, לא למומו הגשמי חייכתי, אלא לסיכולות הרוחנית! עומד הוא לפני המלך, ויכול לבקש שרופאיו יטפלו בו וירפאוהו, פצעיו יעלמו ועורו יתנקו, מכאוביו ישכחו ויוכל לשוב לחברת בני האדם, ומעדיף הוא להמשיך להדיף צחנה ולסבול מפצעיו המוגלתיים והמדממים, לסבול מנידוי ולהתככלל מפסולת אשפתות, ולמצוא אשרו בהתחככות מענגת..."

נפגע המצורע, זיקר כתפיו ושררב שפתיו: "שלא יגיד לי מה לעשות!" שוטה! בקש לפחות עתה... אין ללעוג לו, יש לנוד לו!

ואני נזכר: נסעתי ברכבת, מחדרה לבני ברק. מולי ישב יהודי, ופתח שולחן. הוציא מאמתחתו צרור תרופות וערך על הדלפק. גולות לבנות וצהובות, כמוסות אדומות וזהובות, מבחר מרשים ומשובב עין. נטלם לפיו עדרים עדרים, הגירם לגרונו בלגימת מים. לטשתי עינים כפי הנראה, כי הוא פנה אלי והזדהה עמי ברחמים: "שכחת את שלך בבית?!" שכחתי בבית? אשרי שאיני צריך! (והגדת)

"והנשאים הביאו"

"והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן" (שמות לה, כז). וכתב רש"י: מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו הנשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבים, ומה שמחסרים אנו משלימים אותו. כיון שהשלימו ציבור את הכל, שנאמר: "והמלאכה היתה דים" (שמות לו, ז), אמרו נשיאים: מה עלינו לעשות? הביאו את אבני השהם. לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה. ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם, "והנשאים" כתיב.

וכתב ה"כתב סופר" זצ"ל: יש ללמד זכות על צדיקים אלו שאחרו מלהתנדב, על פי המבואר (סוטה יג ע"ב) שאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, כי לולא הגמר גם ההתחלה ללא הועיל היתה. ולכן התחכמו להמתין עד שיביאו כולם נדבתם ומה שיחסר יביאו הם, ותהיה המצוה קרויה על שמם הינו שיעשו עיקר וגמר המצוה. והיתה כונתם לשם שמם -

ומכל מקום שלא כדין עשו, כי ידועה מסקנת ה"משנה למלך" (הלכות מגילה פ"א הי"א) ו"יחם צבי" (בתשובה סימן קו) [בשר אחד שנתן רשות לאסיר לצאת יום אחד מבית האסורים, שיצא ביום הראשון בו יוכל לקיים איזו מצוה שאי אפשר לו לקיימה בבית האסורים, ולא ימתין למצוה מאוחרת מדאורייתא כגון קריאת פרשת זכור, משום] ש"זריזין מקדימין למצוה" (פסחים ד ע"א) עדיף מעשיית מצוה מן המובחר. והיה לנשיאים להקדים המצוה ולהיות מהזריזים המקדימים, מלעשות גמר מצוה מן המובחר.

והטעם שזריזים מקדימים עדיף, על דרך שאמרו: אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמה לא תפנה (אבות פ"ב מ"ד). והכלל הוא: אין מחמיצין את המצוות (מכילתא בוא יב, יז), אולי לא יוכל אחר כך לעשות. וכך היה

"בואי בשלום עטרת בעלה גם בשמחה ברונה ובצהלה, תוך אמוני עם סגולה בואי כלה בואי כלה" (הרב שלמה אלקבץ) רבי שמעון בר יוחאי אומר, אמרה שבת לפני הקב"ה: "לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג". אמר לה הקב"ה: "כנסת ישראל יהיה בן זוגך" וכיון שעמדו ישראל על הר סיני, אמר להם הקב"ה: "זכרו הדבר שאמרתי והבטחתי לשבת, כנסת ישראל היא בן זוגך". וזהו שנאמר לישראל "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ, ז) (בראשית רבה, יא ח)

ר' ראובן קרלנשטיין זצ"ל טופל במכשיר דיאליזה, מכשיר שמחליף ומסנן את הדם בגוף. את הטיפול עבר יחד עם אנשים נוספים, שביניהם היה גם חוזר בשאלה ועוד מספר חילונים.

באחד הטיפולים, הופיעה האחות הראשית ובידיה מגש עוגיות ובקבוק יין, וסיפרה שנולדה לה נכדה בשעה טובה ומוצלחת, והיא מעוניינת לשתף את החולים בשמחתה. ר' ראובן לא לגם, כמובן, מן היין שכן דינו כדן נסך. במקום נכח חוזר בשאלה שידע על האיסור לשתות, והוא הרים את קולו וקרא: "נראה לכם שאין הוא אוהב יין? הוא אינו שותה כי אנו בשבילו כמו גויים! כאילו נגע ביין הזה גוי!" מיד נעשה המקום כמרקחה, וכולם דרשו לשמוע תשובה מאת ר' ראובן.

בתשובה, סיפר ר' ראובן את הסיפור הבא:

בחור חמד שעמד להתחתן חיפש מתנה יוקרתית לכלתו. הוא הסתובב ברחובות בני ברק ותר אחר שעון זהב שימצא חן בעיניו. אחר חיפושים רבים מצא בדיוק את שחיפשו: שעון יפהפה ויקר שהרשים אותו. היה זה שעון זהב משובץ יהלומים, ועלותו בהתאם.

בהתרגשות מרובה הגיש את מתנתו לכלה, והיא הסירה את העטיפה המרשימה, הביטה בו והבעת אכזבה נראתה על פניה. היא זרקה את השעון היקר על הרצפה ואמרה: "כזו מתנה אני מקבלת? כזו מתנה בזויה?" המשיך ר' ראובן ואמר: "אם לסנדלר היתה כספת, מה הייתם חושבים שיש בה? ובכספת של רוטשילד מה יש? ובכספת של המלך, מה לדעתם מונח? הקב"ה מלך מלכי המלכים, אמר "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה" הקב"ה מעיד שזו מתנה טובה והוא מוציא אותה מכספת! ואת המתנה הזו, שקיבלו ישראל הם רומסים ודורסים וכלל אינם מעריכים אותה! האם הנכם מצפים שעם כלה שכזו ישתה החתן יין?!"

(אמונה שלימה)

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד ביד משה

היום (כ"ז אדר) הילולת הגה"ק רבי יוסף שאול בן רבי אריה לייביש נתנון זצוק"ל רבה של למברג והגלילות. ונזכיר ד"ת משמו, ממה שכתב בספריו דברי שאול ויד שאול עה"פ אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד ביד משה ונדועה קושיית הזה"ק דף רכ"ה מה ראה משה לפקוד ולמנות את תרומות בני ישראל, והלא אין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין, ואין מנאם תחילה ואח"כ ברכם, מה שייך ברכה למנין? ומה שתירצו בזה"ק מבואר בארוכה בקדושת לוי אוהב ישראל ועבודת ישראל, שיש חילוק גדול מיהו המונה, אם משה רבינו עושה מנין וספירה נכנס ברכה אמיתית, משא"כ כשאישי אחר מונה.

רבי יוסף שאול מבאר באופן אחר, בהקדים תמיהה נוספת מה שייך שמשה רבינו יברך 'שתשרה שכינה במעשי ידיכם', הרי כבר אמר הקב"ה ושכנתי בתוכם, וא"כ מה שייך לברך על זה. כמו שהקשינו אתמול.

וביאר ע"פ דברי הגמ' [ערכין דף כא: ובתוספות ד"ה אין] כשמבקשים שני שותפים לפרק את השותפות, צריך להמתין ליום השוק שאז הדבר עולה למחירו הכי גבוה ואז יתחלקו, ואמרו שם, שבהקדש אינו כן כי אין להקדש אלא מקומו ושעתו. וכן אישי שם במשנה סוף פרק שישי [דף כד] לגבי פרה של הקדש, שאם ממתנין ליום האטליו הרי משובחת היא, דהיינו בפרה בעלת מום שהקדישה לבדק הבית, וכן אם הקדיש מרגלית אם יעלה אותה לכרך, יהיה מחירה הרבה יותר גבוה, אלא שאין להקדש אלא מקומו ושעתו, ופרש"י שאם הקדיש מרגלית בכפר, ובכפר מחירו קטן ביותר, ובכרך הוא שווה הרבה יותר, אין שמין את המרגלית אלא לפי מקומו. ואם הגזבר מבקש לפדות את המרגלית בכרך, אין פודין אותה כאן בכפר לפי מחיר הכפר.

והקשו בתוספות מה טעם יש בדבר זה, הלא עלינו לסדר שיהיה מה שיותר לטובת ההקדש, וכן מצאנו שצריך להמתין שום ההקדש ששים יום, היינו כשאדם מבקש לפדות איזה חפץ מהקדש, עושים אכרזתא ששים יום לראות מי משלם הכי הרבה, וא"כ מדוע אין דואגים לקופת ההקדש ליסוע לכרך ולפדות ביוקר. ועיי"ש בתוספות מה שתיירץ.

וביאר רבי יוסף שאול שכל ענין ההקדש הרי באמת אין הקב"ה צריך את הממון שלנו, שנאמר 'אם ארעב לא אומר לך.. האוכל בשר אבירים', ואומר 'אין חפץ לה' בעולות', אלא מה שהקב"ה רוצה מאיתנו הוא רק 'נדבת הלב' כמו שפי' האלשי"ך הק' ושאר ספה"ק.

הבן כפר שהקדיש מרגלית, היתה נדבת הלב שלו רק כפי שווי המרגלית בכפר, לדוגמא אלף דולר, אע"פ שבכרך זה שווה שלוש אלף

לאחר שהקב"ה אמר למשה ביום הכיפורים: "סלחתי כדבריך" (במדבר יד, כ) מכנס משה את עם ישראל ומדבר עמם על שני עניינים: שבת ומלאכת המשכן.

השבת הוזכרה לפני מלאכת המשכן, ומדוע: אומר הרמב"ם: שבת שקולה כנגד כל מצוות התורה, השבת היא אות בינו לבין הקב"ה.

שמירת השבת היא גילוי כבוד ה', בחילול שבת יש מן הכפירה בבריאת העולם. השבת היא אות, "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז) מה היא אות?

ה"חפץ חיים" ממשיך משל לאדם שפתח חנות ענקית של מוצרי חשמל, ועל החנות תלוי היה שלט גדול: "משה מוצרי חשמל". באחד הימים היתה החנות סגורה. העוברים ושבים שיערו שנגמרה הסחורה, או שהמוכר חולה. אך הזמן התארך והחנות עדיין היתה סגורה, העוברים ושבים שיערו שהמוכר יצא לנופש או נסע ליריד, אך כשהגיעה חברת הובלות והסירה את השלט, הבינו כולם שהחנות נסגרה לצמיתות. הבעלים אינו קשור לחנות, בהסרת השלט הסתיימה הבעלות על החנות. יהודי השומר שבת נושא על מצחו שלט: אני יהודי! בהסרת השלט, חלילה, נפסקת גם השייכות.

מסופר על ר' ברוך בער שראה חנות סגורה בשבת. הוא נגש אל המנעולים, נישק אותם ואמר: "יש כאן הוכחה שיש בורא לעולם!"

אם כן, כיצד יתכן שיהודי עובד בשבת ומחלל אותה רחמנא ליצלן? ידוע, שעיקר מזונו של הדג הוא דגים אחרים. ברגע שדג גדול רואה דג קטן, מתחיל מרדף. הפלא הגדול הוא שהדג הגדול בולע דגים ונהיה שבע, אך כשפותחים את בטן הדג מגלים דבר מדהים: ראשו של הקרבן נמצא בצד של הזנב, והזנב נמצא בצד הראש.

מה מתברר? הדג רדף אחרי הדג שאותו הוא ראה, אך הקדוש ברוך הוא זימן לו דג אחר! מה אנו אמורים ללמוד מכך?

חידוש עצום: בן אדם רודף אחרי כסף וחושב שעסקים ביום השבת יניבו רווחים, אך הקב"ה מזמן לו דג אחר- מקור אחר להכנסה. בעל ה"קיצור שלחן ערוך" אומר שזו אחת הסיבות שאוכלים דגים בשבת.

מסופר על נהג מונית שעבד בשבת, רחמנא ליצלן, והניח למשמרת את כל הכסף שהרוויח בשבת. הרב ניסה לשכנע אותו שבכסף לא תשרה ברכה, אך דבריו נפלו על אוזניים אטומות.

הוא צבר פרוטה אחר פרוטה במשך עשר שנים והגיע לסכום גדול: מאה אלף דולר. בתום השנים הללו קרה דבר נורא: הנהג חלה במחלה ממארת, עלות הניתוח שהיה עשוי להציל את חייו, היה לא פחות ולא יותר מאה אלף דולר...

ידוע שגוי ששמר שבת חייב מיתה, והרמב"ם כותב שאפילו גוי שהחליט לשמור שבת באחד הימים בשבוע חייב מיתה.

הרב פינקוס זצ"ל אומר שלמעשה, השבת היא נקודת ההבדל בין יהודי לגוי. הקב"ה ברא את העולם בדרך הטבע וכך הוא מתנהל. בעצם שמירת השבת יש הכרזה שהעולם אינו מתנהל בדרך הטבע, ביום זה היהודי אינו עושה דבר לפרנסתו. גוי שיעשה כך, יתחייב במיתה. ומדוע? כי בכך הוא פועל נגד הטבע.

שאלו פעם את הרב מבריסק האם להקים בית ספר "בית יעקב" בשכונה חילונית, ובתשובה סיפר הרב סיפור שהתרחש בעיירה בריסק. בבריסק היה בית ספר "בית יעקב" ומשפחה חילונית שהתגוררה בסמוך שלחה את בתם ללמוד בבית הספר, מפאת הקרבה. הילדה למדה מושגים שלא הכירה מעולם, וכמוכן למדה גם על שבת.

שבת אחת, רצו ההורים לצאת לנופש והפקידו את הילדה על החנות שבבעלותם. הילדה החליטה שתימנע בכל צורה מלמכור בשבת. בהגיע יום השבת, פתחה את החנות התיישבה בה ואמרה תהילים.

אחרי שעה נכנס גוי לחנות והתעניין על מחירו של אגרטל שנצב בחלון הראווה. הילדה ברצונה העז להימנע מלמכור נקבה בסכום הזוי, אלף שקלים. הגוי נדהם ועזב את החנות.

לאחר שעה שב ואמר: האגרטל מצא חן בעיניי מאוד. אסכים לשלם עליו שבעים וחמישה שקלים, על אף שנראה ששוויו עשרה שקלים בלבד." אך הילדה בשלה: אלף שקלים. לקראת הצהריים שב הגוי לחנות, והפעם ניאות לשלם מאתיים שקלים, אך הילדה בשלה.

כך ניסה עוד מספר פעמים, עד שלבסוף במוצ"ש שלף מכיסו את הסכום העצום והניחו על הדלפק. הילדה נדהמה, והוא הסביר: "טובי האדריכלים בנו לי וילה מפוארת, ואגרטל בגוני הטורקיז מתאים לי כל כך. לא יכולתי לוותר עליו!"

כששבו ההורים לביתם, סיפרה להם על השתלשלות העניינים, והם קיבלו על עצמם לשוב בתשובה שלימה "אין כל ספק האם לפותח "בית יעקב" סיים הרב מבריסק את סיפורו, "שמירת שבת של ילדה קטנה השיבה את הוריה בתשובה שלמה".

זה. וי"א שכן זכו, אך אין בזה מעילה. ופי' רבי יוסף שאול, כי הצבי השבור הזה, או הזהב והכסף שנפלו לחצר, הרי אין בהם נדבת לב של יהודי, אלא מעצמם נכנסו, א"כ יכול כל אחד לקחתו, אין לה' חפץ בריבוי נכסים כלל. המדרגה הפשוטה יותר הוא שאדם רוצה לעשות השקעות במוסדות התורה, 'לדאוג' שהקב"ה יהיה לו שפע בעוד שלושים שנה, זה לא כ"כ קדוש, ואפי' לדעת הי"א שהקדש כן זוכה בחצר אך אין בזה מעילה, היינו שאינו קדוש כ"כ, שלא היה שם נדבת הלב של בני ישראל.

והמדרגה היותר עליונה שאין צריך כלל שהחצר של הקדש תזכה, כי אין לה' חפץ כלל בריבוי הנכסים, רק נדבת הלב. בזה יש מעילה, ויביא המועל אשם מעילות, מדוע, כיון שהיה כאן נדבת לב של יהודי, כשאין נדבת לב, אין בזה מעילה, אין לזה חשיבות כלל.

י"ג שופרות היו במקדש שהם בחנו את נדבת הלב של יהודי, אך לא עשו מניות ורווחים ברכוש של הקדש, אין בונים בית המקדש מכסף של בורסה ומניות, שאין בהם נדבת הלב. כמוכן שכשאדם הרוויח כך וכך ממניות ותרם כך וכך לצדקה, במקום לתת רק מאה, השקיע את המאה ועשה מזה אלף ונתן את האלף לצדקה, אזי בוודאי יש נדבת לב מעלה יתרה. משא"כ הגבאי צדקה אין לו לנפח את מעות הצדקה יותר מנדבת הלב של התורם. לא דברנו הלכה למעשה, אלא שלמדנו דברי רבי יוסף שאול זצוק"ל.

וכן אמר רבי אהרן קאטלער להגאון מפוניבז' כשהציע לו על שטח גדול באמריקה שיכולים לעשות ממנו רווחים כפולים ומכופלים לייסד הישיבה לעוד עשרות בשנים, ואמר לו רבי אהרן כל הדברים הנ"ל, שאין לנו עסק להגדיל את הרווחים לקופת הקב"ה. עד כדי כך שמשה רבינו הולך למנות את ההקדש כי אין צריכים בו ברכה, לא אמרו שיקנה החצר של הקדש מה שנכנסים בו טל חרמון שיורד על הררי ציון, כי אין ענין שיהיה רווח בקופת הקדש. לי הכסף ולי הזהב נאום ה'. ופוק חזי איך הצליח רבי אהרן קאטלער מאד בבנייני מוסדות התורה באמריקה, כי אין להקדש אלא מקומו ושעתו.

וכן אמרנו בהפטרות שבת חנוכה, הנביא זכריה ראה מנורה, ושני זיתים עליה ונוטפים מהם שמן לנרות המנורה, ואי' בספה"ק ע"פ דברי המדרש שלא הכניס נח שתיל הזית לתוך התבה, כי דרך טבע הזית שאינו מחזיק יותר מיי"ב חודש, ואע"פ שהקב"ה ציוה לו להכניס מכל מאכל אשר יאכל, וחישב נח, היות שאמר לו הקב"ה שיהיה מבול שנה, א"כ איך יכניס זית, ועלה בדעתו ששוב לא יהיו זיתים בעולם. ואמר לבניו בתיבה, תספרו לנכדים שפעם לפני המבול היו זיתים בעולם, זכרונם לברכה.

אך היונה הביאה לו 'עלה זית טרף בפייה', אין הכי נמי שהקב"ה ציוה לו לעשות השתדלות, אומרת לו היונה, כבודך במקומך מונח, אין צריך להשתדלות, הבאתי עלה זית מגן עדן, ועד היום יש לנו זיתים וממנה מדליקים נרות המנורה.

שמן רומז על חכמת התורה, הקב"ה אינו צריך שבני ישראל יחזיקו את עולם התורה, איך חלמו לפני עשרים שנה איך יתקיים היום עולם התורה, ומה יהיה עוד עשר שנים, אין שיעור ואין גבול, בכל חסידות נולדים בכל שבוע ילדים רבים בלי עין הרע, בחסידות גור נולדים כמה מאות זכרים כל שבוע, כל שבוע צריך לפתוח עוד ישיבה שלימה, וכן בכל חצרות הקודש, מה יהיה כאן? רבי יהודי, אל תדאג לקופת הקב"ה.

אשרי מי שיש לו יד וחלק בעולם התורה, אך הקב"ה לבדו מסתדר יפה, רשבי"י הבטיח שלא תשכח מפי זרעו, הישיבות בוודאי יצליחו, תבא יונה עם עלה זית והכל יהיה בסדר. כך רואה זכריה ששני הזיתים מנטפים מאליהם לתוך המנורה, מכניסים שמן וזה דולק ח' ימים, כי השכינה שורה בישראל. היווני וחכמתו לא מסתדרים עם זה, אך זכריה אומר לנו בסוף ההפטרות 'לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות'. הקב"ה לבדו עושה הכל, הוא רק מזכה אותנו להיות שותפים בענייניו, כדי לגלות נדבת לבנו. יש לנו אב זקן.

וכל זה אמור כלפי הקדש ומוסדות הקודש, אך לגבי פרנסת האדם בעצמו, אדרבה אמרו חז"ל שיאמר 'ברוך אתה ה"א מלך העולם השולח ברכה בכרי הזה', היינו שאני הכנסתי כור אחד, והקב"ה יכניס ברכה ויוכפל הכרי, כי אנו מבקשים ומברכים שיהיה ברכה במעשינו, משא"כ הקדש אינו צריך ברכה, הקדש לא צריך שיברכו את ממונו, הקדש צריך רק את נדבת הלב של בני ישראל. כי המוסדות של הקב"ה שיש לו גזברים שהם השליחים שלו, הוא לא מעוניין ברווחים של השקעות מכספי הקדש. ואפי' אם נאמר שיחול עליהם הקדש, אין בהם מעילה. וכן גידולי הקדש אין בהם מעילה.

ומי שיבדוק את ההסטוריה ימצא שכל מי שבנה מוסדות בעולם התורה, חי בבחי' 'אין להקדש אלא מקומו ושעתו'. הם עומדים בתחילת החודש, לא יודעים איך ישלמו חצי מליון דולר בחודש זה, אחרי ראש חודש הכל הסתדר, הם לא יודעים מה ואיך, רק נדבת הלב של יהודים, ונסים ונפלאות. אם יעשה אחד השקעות וקומבינציות, אין בזה ענין. נכון

דולר, אין הקב"ה צריך את הכסף שלו, אלא את נדבת לבו, ונדבת לבו בכפר היה אלף דולר, א"כ אין שום צורך להוליכו לכרך להרוויח יותר, הרי זה יהיה פגם כביכול כאילו הקב"ה צריך שאנחנו נרים את המניות שלו... כמו אחד שקונה כרטיס לוטו להקב"ה, שאם זה ירוויח הוא יתן הכל לצדקה, הרי עדיף שיתן דולר אחד לצדקה, שזוהו נדבת לבו, אל תקנה לוטו לכבוד הקב"ה, לי הכסף ולי הזהב נאום ה'. אל תחפש עצות לפני הקב"ה איך שיהיה לו מליונים.

ולא עוד אלא שיש בזה ממש פגם בהתייחסות כלפי הקב"ה, בשלמא אם אומר שקונה את הלוטו לעצמו ואם יזכה יתן צדקה, נוח, אך אם קונה שני כרטיסי לוטו אחד לו ואחד להקב"ה, עדיף לתת את הדולר לצדקה ולא לקנות לוטו עבור הקב"ה.

מבאר רבי יוסף שאול, דכשמשא רבינו רואה את נדבת המשכן, הוא דווקא הולך ומונה, אלה פקודי המשכן, אע"פ שאין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין, כי אין הקב"ה צריך שיכנס ברכה בזה שנתנו לו, אם הוא רוצה, הוא יכול לגלות באוהל של משה מחצב של סנפרינון, הוא לא צריך שיכנס ברכה בתרומות שנתנו לו... זה לא הנוסח שנוהגים כלפי מעלה. אדרבה אין לנו שום אינטרס שיכנס שם ברכה, להורות שהקב"ה אינו צריך לכסף וזהב שלנו. לי הכסף ולי הזהב נאום השם.

וברכתו של משה אינו 'יהי רצון שיכנס ברכה במעשיכם', לא ולא, אין לנו כלל רצון שיתרבה זהב ההקדש, יש לנו רק ענין 'שתשרה שכינה'. ואכן באמת לא היו יכולים לעשות זהב כפי מנין הזהב שנתנו, כי כמו שמקום ארון אינו מן המדה, כך זהבו אינו מן המדה, ולכן מנה משה וכתב 'יהי זהב התנופה תשע ועשרים ככר', זה זהב לא נתרבה, אלא נשאר תמיד תשע ועשרים ככר, אלא כשהקב"ה רוצה יכולים לעשות מקצת זהב כלים רבים. כי אצלו ית' העיקר הוא נדבת הלב.

ומה שהקשו בתוספות מדין אכרזתא, כי כשאדם בא לפדות הרי צריך לברר כמה היתה נדבת הלב של התורם, כשאדם בהול למכור חפץ במהירות אינו מקבל את המחיר האמיתי, כדי לברר את נדבת לבו של התורם צריך לברר בישוב הדעת ולהמתין ששים יום, עד שיתברר כמה היה נדבת הלב של תורם החפץ. משא"כ כשהכפרי תורם מרגלית, הרי נדבת לבו היה רק כפי מחיר של הכפר.

כשמדברים מענין אמונה ובטחון, יש לדעת שיש בזה כמה מדרגות. מה שדברנו כעת, להאמין שהקב"ה יכול להסתדר לבדו, והוא יכול להחזיק את כל עולם התורה, הרי לפני עשרים שנה לא ידעו איך יתקיים עולם הישיבות ביום הזה, וב"ה הכל מתנהג יפה, וגם עכשיו אין יכולים העסקנים לחשוב מה יהיה עוד עשרים שנה, אם אנו מאמינים שאנו סמוכים ובטוחים בו ית', אין מה לדאוג כלל.

הן אמת שגדר ההשתדלות הוא גם כלפי דברי קודש, אך לא לדאוג שיהיה להקב"ה כסף מיותר, למעלה מנדבת הלב, זהו דבר שאינו, כי מה שהקב"ה מבקש שניתן צדקה לעולם התורה, הוא כי חפץ לראות נדבת הלב שלנו. כשנתת מאה דולר, יהיה השראת השכינה במאה דולר שנתת. ב"ה אנו מחנכים את ילדינו, וצריך שיהיה שם השראת השכינה, כל מה שאנו צריכים הוא רק השראת השכינה, השראת השכינה תהיה רק לפי נדבת הלב של היהודי, אמנם אם הנדבת הלב היא אלף דולר והוא נותן רק מאה, כי זה מה שיש לו, ובא הגזבר ועושה מהמאה דולר אלף דולר, אזי מה טוב ומה נעים להרבות המעות ברווחים שיהיה נעשה מזה אלף, שהרי היתה לו נדבת הלב של אלף דולר.

ויתכן שמה שאמרו חז"ל 'אין להקדש אלא מקומו ושעתו', כולל גם שאין לעשות 'השקעות' שבביל מוסדות התורה. כי הקב"ה משגיח עכשיו על כל מוסדות התורה, מה צריך לדאוג לו לעוד שבעים שנה. אין להקדש אלא מקומו ושעתו. וכן הופסק ברמב"ם שאסור לגזבר להוליך את היהלום לכרך. אמנם בימינו שיש שוויות גלובלית של זהב בכל מקום בעולם, א"כ גם הדר בכפר נותן מרגלית כפי מחיר הכרך, משא"כ בזמן חז"ל, האיש הכפרי לא היה לו השגה של מחיר של כרך.

ובזה פי' רבי יוסף שאול דברי הגמ' בב"מ דף קיד/א: 'יצא הקדש שאין צריך ברכה', שם מדובר כשאחד נתן משכון להקדש או שמשכנוהו מי שלא נתן מחצית השקל עד כ"ה אדר, לקחו ממנו כסות יום או כסות לילה, אזי הקדש אין צריכים להחזירו בלילה או ביום, דכתיב 'ושכב בשלמתו וברכך', יצא הקדש שאין צריכים ברכה. כשאדם מברך את קופת הצדקה שתתרבה, אין צריך את הברכות שלך יותר מנדבת הלב. כל מה שהקב"ה מצוה אותנו לנהל קופות צדקה של כלל ישראל, הוא לאסוף נדבת הלב ולא ממון, כי לי הכסף ולי הזהב נאום ה'. הוא יכול להסתדר לבד, אתה רק תביא נדבת הלב. אל תחקור איך להפוך נדבת הלב של מאה לעשר אלף.

והוסיף בספרו 'יד שאול' ע"פ מש"כ הרמב"ן בב"ב שאין להקדש קנין חצר, כנודע דברי הקצות בסי' ר' בארוכה, ואפי' אם נאמר שיש להקדש קנין חצר, מ"מ אין בזה משום מעילה. דהיינו אם הקדיש יהודי שטח להקדש, ונפל צבי שבור בחצר המשתמרת להקדש, לא זכו הקדש בצבי

שצריך השתדלות להקדש, היינו השתדלות להביא עוד נדבת הלב של בני ישראל, כל ירבו.

דברתי אתמול עם רבי יצחק לברון מאנטווערפן – אשדוד וסיפר לי מעשה ששמע לפני כמה שנים מהרה"ח רבי יעקב פרידריך שליט"א [מזקני חסידי חב"ד, ומתלמידי חכמים הגדולים דאנטווערפן] שהוא היה שליח לבנות תלמוד תורה על טהרת הקודש בעיר אמסטרדם, ובני הישוב התנגדו מאד והערימו כמה וכמה מניעות, אך הם התגברו על כל המניעות והתחילו לבנות בנין לת"ת, בתחילה נכנסו לעסק הבנין בכל הכוחות, וב"ה התחילו הקבלנים להכין תשתית לצורך הבניה. באחד הימים הוצרכו לשלם לקבלנים סכום גדול מאד, וע"פ תנאי החוזה, אם לא היו משלמים את הסכום באותו יום, מופר כל תכנית הבניה. יום לפני כן ישבו העסקנים במשרד שהוקם בשטח הבניה, ודאגתם בלבם ובפיהם מאין יבא עזרם לשלם סכום כזה ביום המחרת, כדי שלא ירד ח"ו כל יגיעתם לטמיון.

תוך כדי דיבורם נכנס אדם בלתי מוכר למשרד, לא תואר יהודי לו, ושואל אותם מה בונים כאן? העסקנים תמחו על שאלתם, והשיבו לו בקרירות שבונים כאן בנין לתלמוד תורה לילדים יהודיים, הוא התעניין עוד, והם הראו לו את תוכנית הבנין. לאחר כמה רגעים אמר להם 'תודה שהתייחסתם אלי' ויצא לדרכו.

כמה דקות לאחר שיצא ראו העסקנים שהאורח הבלתי מוכר שכח על השלחן איזה שקית, הם רצו אחריו להשיב האבדה, ולא מצאוהו. כשחזרו למשרד פתחו את השקית ומצאו בו בדיוק את הסכום שהם צריכים לשלם מחר לקבלן לצורך המשך הבניה. לא פרוטה אחת פחות. יש איתנו חיים היום כמה עדים שהשתתפו בעסק הבניה באמסטרדם.

הקב"ה מראה לנו 'לי הכסף ולי הזהב נאום השם', לא היה מי שיתרום בנדבת הלב, מאידך היה נדבת הלב של העסקנים בקודש במסירות נפש, כיון שהיה להם נדבת הלב, והיה חסר מי שיתן, שלח הקב"ה את שלוחו 'ושכח' שם את הסכום הזה.

ובאמת כל מנהל מוסד יכול לספר סיפורים בכגון דא, יתכן שכדאי להיות מנהל מוסד רק בכדי לזכות לראות פני אליהו הנביא בהקיץ מדי חודש בחדשו... אך באמת כל יהודי בעל משפחה הוא גם מנהל מוסד, וכ"ש כשמתחיל להשיא את הילדים, יוכל כל אחד ואחד להעיד איזה חסדים גלויים הקב"ה עושה עם כל אחד ואחד. זהו יסוד גדול שצריך לשנן הרבה, אין להקדש אלא מקומו ושעתו.

הגרי"ז מבריסק היה חוזר על הדברים שכפי הנראה שמע מאביו וזקנו, יסוד גדול מאד על מה שאמרנו חז"ל שהתורה קדמה לעולם, כי אם העולם היה הראשון והתורה לאחריו, אזי היה המצב שהעולם יש לו בעיות והתורה פותרת את הבעיות של העולם, יש עניים וחסרונות בעולם, והתורה מבקשת לתקן את החסרונות, לכן נצטוו בתורה על הצדקה. אך היות שהתורה קדמה, והעולם בא אחריו, הרי שהקב"ה ברא את העולם עם חסרונות כדי שיוכלו לקיים תורה ומצוות. שהרי הקב"ה הוא כל יכול, א"כ מדוע יש בעולם חסרונות, כמו שהקשו הראשונים, איך יתכן שלפעמים נולדים אנשים חולים או שאין גופם שלם, וכן מדוע יש עניים בעולם. ואמרו רז"ל [שמות רבה לא, ה'] 'דוד המלך אמר לפני הקב"ה ישב עולם לפני אלוקים' היינו שיהיה העולם מיושב בשלימות כמו שמתאים לפני אלוקים, והשיב לו הקב"ה 'חסד ואמת מן ינצרוהו', א"כ איך יוכלו להטיב אחד עם זולתו, והרי שכל מה שיש חסרונות בעולם הוא כדי שיהיה המוסד שמשלים את החסרון. כי התורה קדמה לעולם, הצדקה היא מהתורה, והעולם שבא אחריו נברא עם חסרונות לצורך קיום התורה. כדי שיוכלו לסייע ליתומים ואלמנות, לכן יש בעולם יתומים ואלמנות וכו'.

וז"ל המדרש שם (רבה שמות פסקה ה): "אמר דוד רבון העולמים ישב עולמן שנאמר 'ישב עולם לפני אלוקים' אמר לו הקב"ה אם אעשה עולמי שוה 'חסד ואמת מן ינצרוהו'".

זאת למדנו מאברהם אבינו שהיה יושב ומצטער על שאין לו אורחים, כמו שהאריך הבאר מים חיים, אם העיקר הוא העולם והתורה באה אחריה, א"כ מה יש להצטער שאין אורחים, כשיש אורחים מקיימים את המצוה, כשאינן, אין צורך. אלא לאחר שהתורה קדמה לעולם, א"כ מצטער אאע"ה שאין הקב"ה מזמין לו אורחים. וזה החילוק בין יהודי לגוי, שהגוי מסתכל על המוסדות שלו לאחר העולם, אך היהודי אינו עושה חסד כיון שהוא איש טוב, אלא כאשר ציוה ה'. כמ"ש ברש"י ובמדרש ובספרי. ולזאת מחזירים אבדה רק ליהודי ולא לגוי, להורות שאנו משיבים אבדה רק לקיים רצון יוצרנו ית"ש. נמצא שמה שהאדם איבד אבדה, הוא רק כדי שאני אקיים מצות השבת אבדה. כי התורה קדמה לעולם.

ונמצא שהעסקן שיושב ומטכס עצה איך לחסוך את הדאגה של המוסד לעוד חמש שנים, טעות גדולה הוא טועה בכך, כי אדרבה אנו צריכים את הדאגה לאחר חמש שנים, כי העולם צריך לשרת את מצוות התורה. אם לא יהיו דאגות של מוסדות תורה, יצטרכו להמציא דאגות אחרות... כי העולם בא אחר התורה.

וכן אמרו בגמ' ב"ב דף י' 'וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם'. כי הקב"ה היה יכול לברוא עולם בלא עניים כלל, הגם שאין צריך ראיות לכך, אך כך אמרו חז"ל 'מעולם לא ראית ארי קייץ, שועל חנווני רק האדם צריך להיות כזה חלש ומלא חסרונות, רק בכדי שיהיה אפשרות לקיים מצות חסד וצדקה. אאע"ה יושב ומצטער שאין לו אורחים, למה יש להם מזגן בבית, ובחוף בווערת השמש כחום היום, איך הסתדרו כל הבעיות, הרי העולם צריך לשמש את התורה.

ונמתיק יותר הבנת הדבר ע"פ משל, כנהוג היום שהייערנים של כלי חשמל, פועלים בחכמה בעת בניין המכשירים שלאחר שנה שנתיים יצטרך האדם לקרוא אומן לתקנו, או להחליפו בדוגמא יותר חדשה. כך הוא גם במלכותא דרקיעא, הקב"ה ברא עולם, וסטר לה כמה סטירות, עניים, חולים, בעלי חסרונות, ויתומים, כדי שיעשו עמהם חסד ואמת. אע"פ שבוודאי הצור תמים פעלו ויש כמה וכמה חשבונות מדוע ילד זה הוא יתום וילד זה אינו יתום וכן באלמנות ועניים וחולים, אך אלו החשבונות אינם שייכים אל התורם, אתה צריך לתת להשלים החסרונות איך שאתה יכול, בגוף או בממון. הקב"ה מבקש שתהיה שותף שלו בהשלמת בנין העולם. בתורה שקדמה לעולם כתוב 'לא יחדל אביון מקרב הארץ', וכל זה כדי שתזכו להם לחיי עולם הבא'.

ומעתה מובן ביותר דברי רבי יוסף שאול נתנזון הנ"ל, שאין הקדש צריכים ברכה והרווחה, כל יסוד ההקדש הוא רק לקיים רצון ה' ע"י נדבת הלב. יהיה מה שיהיה.

והן אמת שכספי הצדקה צריכים זהירות גדולה מאד, לשמור על כל פרוטה, כי אסור לזלול בנדבת הלב של יהודי, הקב"ה מחבב את הדולר הזה, הוא נהפך להיות חפצא דמצוה, כמו לולקא של הרוזינער, כך יקר אצלו יתברך דולר שנתלבש בו נדבת לב, הדולר הזה שווה יותר מכל הממון שיש מסוף העולם ועד סופו. כמו שאסור לזרוק תפילין ואתרוג על הארץ, כך יש לכבד פרוטה של צדקה. וכמסופר בגמ' על מעות פורים שנתחלפו לו, ונתן את שניהם מרוב חשיבותם

עוד למדנו מכאן יסוד נוסף, כי האדם רגיל למדוד את חשיבות המצוה לפי התוצאה שלה, לדוגמא אם יוכל בשעה זאת לדבר עם יהודי רחוק לקרב אותו לתורה ומצוות, ובוזה ירגיש שזכה לפעול גדולות ונצורות, לעומת זה יש לו אפשרות להכנס לבקר איזה יהודי זקן לחזק אותו. דרך האדם שהוא מודד לפי התוצאה והפירות שיצאו ממעשיו. ואם לא יוכל המקבל להחזיר לי אפי' חצי חיוך, ולא ירגיש פירות במעשיו, כ"ש שקשה לו מאד, והוא מעדיף לעשות דבר שמכירים בחשיבות מעשיו.

וכמוכן שצריך תמיד דעת תורה מה לעשות בכגון דא, אך בבחינה מסויימת יש הרבה יותר נדבת הלב במקום שאינך מרגיש בחשיבות פעולותיך, כי אם באנו לקיים תורה לתקן בעיות של העולם, כמוכן שצריך לתקן את הבעיה היותר גדולה, להשקיע במקום שיראה יותר פירות. אך כיון שהבעיות הם לצורך התורה, יתכן שבמקום שלא תראה פירות בעמלך, שם נדבת לבך יותר זך ונקי. 'כי לא באת לעולם לפעול ולהצליח אלא לעשות ככתוב בתורה'. [טוען און נישט אויפטוען] במקום שהתוצאות לא כ"כ מבריקות, החסד יותר גדול. אלא שפעמים שמצד התורה עצמה יש להשקיע במקום שיראה יותר פירות. כמ"ש במשנה בהוריות שיש דיני קדימה כהן קודם ללוי וכו', אע"פ שמרגיש שיפעל יותר אצל הלוי מהכהן, אך התורה אומרת שכהן קודם ללוי, או יש דברים שאיש קודם לאשה ויש שאשה קודם לאיש, או מה שעניי עירך קודמים, אין ההלכה מתחשבת בפירות של פעולותיך, אלא אנו מצווים לעשות ככל אשר נצטוונו.

רבי ישראל סלנטר היה משנן על יסוד זה, והוכיח מפעולותיו של אברהם אבינו ביקש להעלות את בנו יצחק לעולה, הוא עשה מה שהיה צריך לעשות, ולא הצליח, הכניס אורחים בלתי רעבים כלל, רק היה נדמה שהם אוכלים. והוא רץ להביא שלושה בקר, הוא עושה ולא פועל למעשה, לא מעניין אותו אם הוא מצליח במעשיו, הוא עושה מה שהוא מצווה לעשות. וכן הוא עומד ומתפלל על סדום וכמה פעמים, ואברהם שב למקומו, אין תכלית להצליח בפעולות, אלא לעשות מה שהוא צריך.

יש בירושלים 'מכון הטכנולוגי לפתרונות בעיות ההלכה', זהו רחוק מאד מאד מן האמת, שמסתכלים על התורה כדבר שעושה בעיות לאדם, ומשתדלים לתקן את הבעיות. והוא טעות גדול ונורא, כי אדרבה הקב"ה ברא עולם עם בעיות, כדי שהתורה שקדמה לעולם תוכל להתקיים, לא שתתקן את הבעיות של העולם, אלא שיוכלו לקיים את התורה. כי לא בנו לתקן את העולם, אלא לקיים רצון השם.

לבד מזאת ידוע דברי הגמ' 'קצרו לפי חסד' אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, ופרש"י שמודדים כמה יגיעות יגעת בצדקה זאת, ועוד שזה נחשב לפי צרכי העני, שאם היה העני רעב ביותר, והיה לך זכות לתת

לו לאכול, זוהי זכייה מיוחדת שהקב"ה זיכה אותך בכך, אך דבר זה אינו שייך לבחירה שלנו. זהו מוסד של קבלת שכר שאינו נוגע לנו כלל. נמצא שאע"פ ששכר מצוה למעלה יתרבה אם בפועל זכה לשמוח יותר את העניים, אך זה אינו משפיע על שיקול הדעת בשעת נתינת הצדקה. רק דיני הצדקה משפיעים, ולא השכר שבה משפיע. בוודאי יתכן שרצוי לפני ה' שיזכה אדם להוציא לפועל, אך זהו השכר העליון, ולא באנו לתקן את הבעיות של הקב"ה כי אין להקב"ה שום בעיות, כמו שהעיד רבי יעקב פרידריך, וכמעשה דאיש חסיד היה וגם בבנים חמשה, ודברה לו האשה, ובה אליהו הנביא ושיוע בחצי הלילה, ובהו מלאכים, ונתעשר החסיד בשמונה מאות אלף והובים. כי אין להקב"ה שום בעיה שצריכים לפתור אותה.

(הגרמ"י רייזמן)
"אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד על פי משה..." (לח, כא).
"משכן העדת - ספר מעלות זה המשכן שבשילם היה ראוי להיות נצחי ושלא יפול ביד אויבים... שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו מיוחסים לצדיקים שבדור, ולכן שרתה בו שכינה במעשה ידיהם ולא נפל ביד אויבים... אבל מקדש שלמה... [ו] בית שני שלא היה בו אחד מכל אלה תנאים - לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אויבים..." (ספורנו, שם).
"טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז, ח) - "טוב אחרית דבר - בזמן שהוא טוב - מראשיתו" (חגיגה ב ע"א).
את העובדה המופלאה הבאה מספרים רבותינו בגמרא (בא מציעא פה ע"ב):

"כשהיו מתנצחים זה עם זה רבי חנינא ורבי חייא (על איזה עניין) אמר לו רבי חנינא לרבי חייא: 'וכי אתי את המתקוטט? - חס ושלום אילו נשתכחה תורה מישראל הייתי מחזיר אותה מפילפולי'. אמר לו רבי חייא לרבי חנינא (בתשובה לכך): 'וכי אתי אתה מתקוטט? - שאני עושה שהתורה לא תשתכח מישראל כל עיקר! מה אני עושה? אני הולך וזורע זרעוני פשתן, וקולע מהפשתן שגדל רשתות ומכמורות, ואני צד בהם צבאים, ומאכיל את בשרם ליתומים. ואני מכין מגילות קלף מעורותיהם, וכותב תורה על מגילות אלו. ואני עולה לעיר שאין בה מלמדי תינוקות, ומלמד חמשה ילדים חמשה חומשי תורה, חומש אחד לכל אחד מן הילדים, ואני מלמד ששה ילדים (על פה) ששה סדרי משנה, סדר אחד לכל אחד מהם, ואני אומר להם, (בינתיים) עד שאלך לעיר ואחזור שוב לכאן, למדו זה את זה מקרא, ולמדו זה את זה סדרי משנה (שכל אחד מן הילדים ילמד את חבריו את החומש או סדר המשנה שלימדתי), ובכך עשיתי שמוטבח לתורה שלא תשכח מישראל.

"לזה התייחס רבי באומרו: 'כמה גדולים (הם) מעשי חייא!'"
והדברים תמוהים ביותר: וכי עד כדי כך נשתכחה תורה מישראל, עד שלא נמצאו לו לרבי חייא חמשה חומשים מזומנים הכתובים מכבר? ואם נניח שרבי חייא ביקש לכתוב אותם חומשים על מגילות קלף בקדושה, הן יכול היה לכל היותר לקנות עורות מוכנים ולעבד אותם 'לשמה', ולכתוב עליהם את דברי הקדושה בקדושה ובטהרה. כל הטורח שקדם לעיבוד - כזריעת הפשתן, קליעת הרשתות, צידת הצבאים וכיוצא בזה - לשם מה נועד? כלום לא טוב היה לו לנצל את זמנו היקר לתורה עצמה, ללמוד וללמד?

משכן העדות - חותם הלשמה

האמת היא כי לא רק יצירת המשכן היתה כולה חתומה בחותם ה"לשם שמים" הטהור, אלא אפילו גביית הכס ושאר החומרים שהוצרכו לבניין, צריכה היתה להיעשות מתוך כוונה טהורה זו. זוהי הסיבה שהתורה צותה שחכמי הלב יתעסקו לא רק בעשיית המשכן וכליו, אלא גם בניצוח על מגבית החומרים למשכן. בפירוש העידה כך התורה (שמות כח, ה): "והם יקחו את הזהב וכו'" (עיי' בפירושו "ספורנו", שם. בזה).

המלבי"ם מבאר שהתואר "משכן העדות" (בתחילת הפרשה) מלמד שהמשכן עצמו העיד בעדות ברורה שכולו נעשה באמונה, מבלי שמץ שלמעל או גניבה. העובדה שלאחר שישאלו זכו להשלים את הקמת המשכן, אכן ירדה השכינה לשכון בתוכו, והיא העידה כמאה עדים שכל מלאכת המשכן התבצעה בשיא ההידור והשלמות, שאלמלא כן היה בלתי אפשרי שהשכינה תשרה בו בצורה נשגבה כל כך.

כך גם נאמר בתורה בפתח הצווים אודות בניין המשכן. על ההקמה עצמה נאמר: "ועשו לי מקדש", ופירש על כך רש"י: "ועשו לשמי בית קדושה". אולם לא רק הבניין חייב היה להיבנות לשמו של מקום, אלא גם הרמת התרומה היתה צריכה להתבצע כן, כפי שנאמר (כה, ב): "ויקחו לי תרומה", דהיינו "לי - לשמי" (בפירושו של רש"י, שם). נמצא שלמן הצדע הראשוני ביותר, כל מלאכת המשכן חייבת היתה להתבצע לשם שמים. יצירה שכל כולה נוסדה על טוהר כוונות של קדושי עליון, פשוט שתקבל תוקף מיוחד במינו.

הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל הוסיף בענין זה ראייה מספר שמואל-א (טז, א). לאחר שנדחתה מלכות ישראל משאול, אמר ה' לשמואל הנביא: וְלֹא אֶשְׁלַח אֶת יָשׁוּעַ בֵּית הַלְחָמִי כִּי רֵאִיתִי בְּבִנְיָו לִי מֶלֶךְ.

ונדרש בילקוט (רמז ככד): "שיה אמלך לשמי, שבכל מקום שנאמר לי קיים לעד ולעולמי עולם". והילקוט בהמשך הדברים מונה כמה דברים שנאמר בהם לי - בכהנים, בלוויים, בזקנים, במקדש. ביאור הדברים: בכל מקום שנאמר בו 'לי' היינו 'לשמי' - לשם ה'. ודבר הנעשה לשם הקב"ה קיים לעולם!

בשם הגר"א מוולנא נמסר שאמר שאלו היו בונים בית כנסת במחשבות טהורות בתכלית, לשם שמים, מבלי תערובת מחשבה זרה כלשהי, דהיינו, שאפילו חוטבי העצים למבנה וכיוצא בהם, היו פועלים אך ורק מתוך מחשבות טהורות, ולא מתוך נגיעות אנוכיות כלשהן - באותו בית כנסת אפילו תפילה אחת לא היתה יכולה להיאמר שלא בכוונה. הטהרה שביצירה חייבת לתת את אותותיה בקדושה שתשרה במקום.

מאליו מובן שדברים שהם נכונים בקשר לבניין כל מקדש מעט, נכונים פי כמה ביחס למשכן, שכל שלבי עשייתו התבצעו בידי גדולי קדושי ישראל, ובמחשבות קודש שלא היה בהן שמץ זרות.

בהתאם לכך אמנם זכו ישראל שהמשכן יצא לא רק כולו בהדרו, אלא ששרתה בו השכינה בצורה גלויה, וגם בסופו לא נפל בידיים זרות. עמדו ליצירה זו זכות וקדושת יוצריה וזכות מעשיהם, שהתבצעו במירב השלימות (עפ"י "מראש צורים" ח"ב).

מדוע דחה הגר"א הצעה להקמת ישיבה?

בספר "אבי הישיבות" מובא מעשה נפלא: שעה שביקש הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, לייסד הישיבה בעירו, וכבר נמלך ושקל את כל צדדי הרעיון והשלכותיו, פנה כהרגלו לשאול בעצת האורים-ותומים, אצל הכהן הגדול שבימיו, מורו ורבו, הגאון רבי אליהו מוולנא.

הוא פרס בפניו את פרטי השאלה, מנה והזכיר את נקודות התורפה של הדור, עניינים ידועים בעיקרם, שכבר התריעו עליהם בפומבי, וכתשובה ופתרון הציע להם את הקמת הישיבה. צורך השעה מחייב את ייסוד הישיבה, סבר רבי חיים, שכן זו תהווה תריס בפני הרוחות החדשות, ותעמיד דורות של מנהיגים ממשיכי מורשת. הוא דיבר בהתלהבות ובהתפעלות על סגולת הרעיון ומעלותיו, וציפה לתשובתו, הוראתו, האם להקים את הישיבה אם לאו.

אך הנה נכונה לו הפתעה. רבו המובהק, שכל שאלה גדולה וקטנה בסוגיות הכבדות והחמורות ביותר הכריע על-אתר, כמעט בטרם שסיים את שאלתו, נשאר הפעם שקוע בשתיקתו ולא הגיב. רבי חיים הבין אל-נכון כי לא היתה זו שתיקה כהודאה, ושב על עקבותיו, אל ה'שב ואל תעשה'.

עברו ימים, חלפו חודשים, אך הרעיון הנאצל שכל-כך כבש את ליבו, לא חלף ולא נגזר. אדרבה, ככל שרבי חיים הפך בו והפך בו יותר השתכנע כי הכל בו. מצוקות השעה לא נעלמו בכדי, ונפשו הסוערת לא שקטנה באחת. הגיע היום, יש אומרים כעבור שלוש שנים, ורבי חיים שוב עומד אצל רבו, מבקש אישור לתוכניתו החדשנית. כבפעם הראשונה כך גם בפעם הזאת, עוד הוסיף להטעים, ולהבייר, וכמה מעלות טובות ונכבדות מנה לזכותה רעיון שהגה.

והגר"א הסכים...

מובן שרבי חיים לא הופתע מן התשובה, שאלמלא ציפה וקיווה לה לא שב וניסה את ההצעה באוזניו, ובכל זאת תשובת הגר"א לא הניחה את דעתו. - מעיקרא מאי קסבר והשתא מאי קסבר - אזור הגר"ח עוז ושאל כמתמיה. ממה נפשך, אם גוף הרעיון פתרון טוב הוא, מדוע נפסל בראשונה, ואם פסול היה מעיקרו, הכיצד הוכשר איפוא באחרונה?

"רעיון נעלה ונשגב ככל שיהיה" - - הבהיר לו הגר"א את השקפתו, תשובתו - "אם יתערב בו שמץ של מחשבה זרה עלול הוא לכישלון מראשיתו. כאשר באים לייסד מקום תורה, וסחר בכוונת ה'לשמה' - כמו-כן יחסר ויירגע גם בהצלחת המקום. בביאתך הראשונה גילית מחשבותיך בהתפעלות ובהתלהבות יתירה. חששתי שמא נגיעה כל-שהיא מקננת אי-שם בליבך, ופוגעת בכוונת הלשם שמים, ולא יכולתי להסכים. מה שאין כן עתה, שבאת והרצת דבריך בניחותא וביישוב הדעת, כעומד מן הצד, הכרתי בך שלשם-שמים בלבד נתכוונת. מעתה לא אך מעשיך רצויים כי גם כוונתך רצויה, לפיכך נדון העניין להצלחה."

כנסיה לשם שמים - סופה להתקיים

"רבי יוחנן הסנדלר אומר: כל כנסיה שהיא לשם-שמים - סופה להתקיים; ושאינה לשם-שמים - אין סופה להתקיים" (אבות ד, יא).
מה חידש לנו ר' יוחנן הסנדלר בדבריו, הרי כל דבר שאינו לשם-שמים אין לו קיום?

מבאר הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצוק"ל (דרשות "שבט הלוי" שער סז):

חס על זמנו היקר בו יכול היה לפעול גדולות ונצורות, מאשר להתעסק בזריעת פשתן וצידת צבאים?

אך לאור היסודות הנ"ל המושתתים על אדני תורתם של בעלי המוסר וגדולי ישראל יובנו הדברים היטב.

המהרש"א מאיר את עינינו ומסביר מה היו מניעיו של רבי חייא: "...שכל מעשה הזה לתורה הוא בתחילה לשם-שמים. כי אילו קנה בהמה לעורה, היה בו מצד המוכר שיתוף דבר-אחר, אבל מתחילת גידול הכותנה היה לשם תורה ולמצוה...".

נפלא ממש!

עד כדי כך!... משום שאם יתערב איזשהו גורם, אפילו עקיף, אפילו רחוק שברחוק, אם יחסר חסרון כל שהוא בדבקות ל"שם שמים" – כבר פגומות ההכנו, כך באין ערובה בטוחה להצלחה בלימוד. [וכפי שנוכחנו לראות מהמעשה הנ"ל עם אלישע בן אבויה שיצא בסוף ימיו לתרבות רעה, למרות גדולתו בעקבות הכוונה הלא זכה והלא טהורה של אביו, כשהפרישו ביום מילתו לתורה...].

הוא שאמרנו: "טוב אחרית דבר – מראשיתו".

(בנועם שיח)

"בהעלות הענן"

הפרשיות אחרונות בספר שמות עוסקות במשכן ובכליו: תרומה ותצוה, ויקהל ופקודי. כי זה עיקר, וזו הפסגה. וכמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות, שספר בראשית הוא ספר היצירה, הן יצירת העולם והן יצירת האומה, וספר שמות הוא ספר הגלות והגאולה. והגאולה לא הסתיימה ביציאת מצרים, כי עדיין היו גולים במדבר, בארץ לא להם. גם לא בכניסתם לארץ והתישבותם בה. הגאולה התממשה בקבלת התורה ועשיית המשכן, "כששב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה [לשכינה] (בראשית רבה מז, ח) ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן, ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

נפלאים הדברים.

אבל לאורם, נשאלת שאלה.

הואיל וספר שמות הוא ספר הגלות והגאולה, והגאולה הושלמה בהשראת השכינה התמידית במשכן, שסמלה הענן, היה הספר אמור להסתיים בפסוקים: "ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן. כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם" (שמות מ, לה-לח). ברם, מדוע נוספו עד שני פסוקים באמצע: "ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם, ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלתו" (שם, לו-לז). זאת יש להשמיע בפרשת המסעות (במדבר ט). כאן המקום לומר שהענן שכן על המשכן, ותו לא.

והתשובה יסודית, ומחייבת כל כך!

בגמרא (שבת לא ע"ב) אמרו, שמלאכת סותר בשבת, היא כשותר על מנת לבנות במקומו (וברמב"ם הלכות שבת פ"א הי"א). ושאלו, שהרי מלאכות השבת נלמדות ממלאכות המשכן, ובמשכן סתרוהו בצאתם למסע כדי לבנותו שלא במקומו, בחניה הבאה. ותרצו: כיון דכתיב "על פי ה' [יסעו בני ישראל ועל פי ה'] יחנן" (מבדבר ט, יח), כסותר על מנת לבנות במקומו דמי. ובאורו, שמקומם היה היכן שרצו ה' שיהיו. ובכל מסעיהם לא היה להם אלא מקום אחד, המקום בו ה' רוצה שיחנו, מה לי הכא מה לי התם.

ומעתה, זו התשובה לשאלה. אימתי נחשבו לגאולים, לא כשיצאו ממצרים, שעדיין היו במדבר בארץ לא להם, כדברי הרמב"ן. וגם לא כשנכנסו לארץ ישראל, שהרי גם ממנה גלו. הם נחשבו גאולים כשהשכינה שרתה ביניהם ומקומם הוא היכן שהשכינה, אחריה לכו ובעקבותיה יחנו!

ומה זה אומר לנו –

שאין לנו אלא רצון ה'. אין לנו מתפעלים את רצוננו, אין לנו הולכים אחר דעתנו. נושאים לנו עין אל הענן, שומעים לדעת תורה, וחוקרים מה אומרת ההלכה. רק לאורם נוסעים וחונים, רק לפיהם פועלים. ואז אכן גאולים, ובסיעתא דשמיא מצליחים.

ונספר –

בבריסק התלקחה מלחמת בחירות לועד הקהילה. מצד אחד נצבה רשימת היראים, שמעמדיה זכו לגבוי של הרב, מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל. מהצד האחר, מסטרא האחרת, רשימת פורקי העול שבקשו לבטל השגחת הרב על השחיטה ולבטל את הפנית תקציבי הקהילה, בין השאר, לתמיכת בחינוך התורני ובתחזוקת מקוה הטהרה. המערכה התנהלה בעיקרה באמצעות מודעות רחוב, פשקוילים, שהודבקו בעיקר על קירות בתי הכנסת, מקום כינוסם של היהודים, וכל צד ניסה למשוך אהדתם של הממונים, פשוטי העם, שבהצבעתם יקבע צביון הקהילה. שני הצדדים

לא ניתנה תורה למלאכי השרת כי אם לבני אדם, בעל נגיעות, אשר אף אם רוצים לעשות לשם שמים – היצר הרע נלחם בהם ומפגל מעשיהם.

אולם ביכולתו של האדם להקדים רפואה למכה: בתחילת כל פעולה, בתחילת כל כנסיה שהיא לשם שמים יודיע ויכריז שמטרת הדבר היא לשם שמים, כך יסתלק בתחילת הפעולה את המחשבות הזרות. ואז גם אם באמצע יצליח היצר הרע להסיח את דעת העושה מה'לשם-שמים' – מכל מקום סופה להתקיים.

ואם כן, "כל כנסיה שהיא לשם-שמים" בתחילתה – סופה להתקיים לשם-שמים, אף אם באמצעה היה הפסק.

כן נהג גם רבי נחוויה בן הקנה, שבכניסתו לבית המדרש התפלל תפילה קצרה (ברכות כח ע"ב).

מדוע נערים בני-טובים מתקלקלים?

הגה"ק בעל ה"בני יששכר" (בספרו "אגרא דפרקא" אות ככו) תמה בשם הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל, על פשר העובדה שלעיתים ניתן לפגוש בילדים, שבעודם רכים בשנים הם מתמידים בתלמודם בבית רבם, גם מתפללים בכוונה ומיישרים אורחותיהם, והנה משעה שהם גדלים ומתבגרים כאילו הם משנים את עורם לבלי הכר. לצערנו, תופעה מוכרת וכוואבת ללא ספק.

מלבד השוני הקיצוני המעורר פליאה, התמיהה רבה עוד יותר לאור מה שידענו כי הבל פיהם של תינוקות של בית רבן הוא הדבר הטהור ביותר שמצוי בעולמנו ועליו עומד העולם, ואם כן מדוע הבל טהור זה שאין בו חטא אינו מציל אותם מלחטוא? הרי מקולבנו שמצוה גוררת מצוה, ומדוע המצוות שעשו בצעירותם, אינן מזכות אותם בסיעתא דשמיא, שיוכלו להתמיד בדרגתם הרוחנית?

השיב על כך הרה"ק מרימנוב, שהסיבה לתופעה זו היא – משום שאבותיהם של אותם נערים עסקו במשא ובמתן שלא באמונה, ונמצא שבממונם התערב גם ממון של גזל. כיון שאותם ילדים ניזונו ממאכלים שנקנו מממון שלא היה נקי מעוון גזל, מאכלם לא היה בתכלית הטהרה, ועל כן נולדו בהם תאוות ומידות רעות, שבסופו של דבר הטו אותם מדרך הישר!

מעשיו הגדולים של ר' חייא

"סוף מעשה – במחשבה תחילה". אין אדם בר-דעת עוסק בעבודות שאין להם תכלית, אפילו בעובדין דחול. אבל מחשבת יעד התכלית המקופלת בגנזי הרהוריו בעת העשייה, אין לה יד ותפיסה בעצמו של מעשה. התוכניות, ההכנות וההכשר, אינם משנים כלום ואין להם תוצאות מורגשות, בעצמו של חפץ.

ובנוסף להאמור לעיל יש להעמיק: שולחן שיצרו נגר, אין בו חילוק אם עשהו כדי לשמש מצע לאכילה ושתייה, או שהתקינו על מנת שישמש עמוד לתלמוד תורה. רק הכישורים וההתמסרות שהשקיע האומן בשעת המלאכה, הם אלו שמעצבים וקובעים את דפוסו הגשמי.

שונים הם הדברים מן היסוד בחפצי שמים. ושורש הדברים נעוץ בתורת "לשמה" האמורה בחפצים של קדושה. חוטין של ציצית שנוזרו במכונה, אבל לא נשזרו לשמן – הריהו כשאר חוטי צמר בעלמא, ואינם כשרים למצוות ציצית. יריעה שעובדה לשם קדושת ספר תורה, נעשית מוכנה ומוכשרת שיכתוב עליה ספר תורה, ולקבל תחולת קדושתה. ולא עוד, אלא שאף "הזמנה מילתא", וכבר משעה שעובדה האדם וזימנה לכך, חלה בה מעתה קדושת ספר תורה, והיא אסורה לשמש לעובדין של חול. ואם לא נצטרף לעיבודה מחשבת לשמה, אין לנו בה אלא מה שהיא – עור בהמה גסה – ואינה כשירה לכתבת ספרים.

נמצאנו למדים, שבדברים שבקדושה, "המחשבה תחילה", היא תנאי קודם המעשה. ועוד יותר, היא עצם מעצמיו של קדושת החפץ. בניגוד למעשים של חול, בקדשים – כלי המעשה ממליכים את עצמם את כלי הדעת! והמחשבה של שעת עשייה, היא-היא שקובעת את צורתו הרוחנית של החפץ. יסוד הלשמה, הוא היכללות והידבקות המחשבה גופו של החפץ.

ומעצמן אתה למד, שאף אם נעשו ההכנה וההכשרה כדינם, עד שתהא ראויה הקדושה לחול ה- הרי תוקפה, צורתה ומתכונתה של הקדושה, משתנית ומתגבשת, לובשת ופושטת צורה, כפי שיעור מעלת האדם, ותוקף ה'לשמה' שלו בעת העשייה; כפי איכות ההכנה, וכשיעור שהיה רצון הנפש דבוק בו ית' בעת המעשה – כך יהיה החפץ ראוי ומוכן להשראת קבלת הקדושה.

מעתה שבים אנו למעשה המוצב בראש המאמר העוסק במעשיו הגדולים של רבי חייא, ונדרשים אנו לפרוע את חובנו. שאלנו, מדוע הקפיד רבי חייא לזרוע בכוחות עצמו פשתן ממנו קלע רשתות, בעזרתם צד צבאים, שמעורותיהם עיבד קלף, שעליו כתב חמשה חומשי תורה. מדוע נמנע מלקנות רשתות מוכנות, או עורות מוכנים מן השוק. וכי לא

הדפיסו מודעותיהם בבית הדפוס היחיד בעיר. הלה היה המרויח היחיד מהתלהטות הרוחות, מהכרוזים וכרוזי הנגד. בגדר חובת ההשתדלות העביר המדפיס כל כרוז שהוזמן לצד שכנגד, שיכין תגובה הולמת ויגביר את גובה הלהבות.

הבחירות היו אמורות להתקיים במוצאי שבת. ביום חמישי ישובו הנציגים החרדיים בבית הרב, לסיכום המערכה. ספרו על ההשמצות וההכפשות נגדם, על מערכת השקרים והעלילות שנוקמה ועל ההסתה הפרועה כאילו נציגי החרדים מתעלמים ממצוקות ההמונים העמלים ואינם דואגים לרוחחם ואת כל התקציב מפנים הם לענייני דת, בעוד שהרב דאג כל כך לכל יהודי והיה קשוב לכל מצוקה. כמה צדקה חולקה, כמה עזרה ומתן בסתר. ולהפך, הלא הנציגים החלונים ידועים בנהנתנותם, וידאגו רק לחוגם. הוחלט להדפיס מודעה מסכמת שתודבק בערב שבת בפתחי כל בתי הכנסת, תעלה על נס את פעילות המסורה של העסקנים החרדיים ודאגתם לצבור הרחב ורוחחם, ותוקיע את ארחות חייהם ונהנתנותם של המעמדים האחרים. נסחו את המודעה שעברה את בקרתו המדוקדקת של הרב, אבל בקש שלאחר שתודפס תובא בפניו לראות האין בה טעויות ושגיאות, כי זו המודעה הגורלית שתכריע את המערכה.

בשעת לילה מאוחרת נמסרה המודעה לבית הדפוס. שעה לאחר מכן, נמסר העתק למפלגה היריבה.

איזו סערה עוררה! דוקא משום שכל מילה בה אמת, דוקא משום שהרשימה כל כך בטיעוניה. החליטו שההגנה הטובה היא ההתקפה. הגיבו על סעיף אחר סעיף בלשון בוטה, בנאצות והשתלחויות. פגעו בנציגים אישית, ולא פסחו אף על הרב. פנו אל הרבדים האפלים ביותר שבנפש האדם, באשמות הבוקר מסרו את מודעתם לבית הדפוס.

והדפוס, באותם ימים, נסדר באותיות עופרת יצוקה. אות אחר אות שובצה במלקחיים. בעבודת כפיים וסייד ומיגעת. ככל שהתארך הנוסח, התאחרה העבודה. ועכשיו, שהיה עליו לסדר ולהדפיס שתי מודעות מרובות מלל, ארך הדבר שעות ארוכות. הכלל, בשעות אחר הצהריים של ערב שבת נמסרו המודעות למזמינים, שמיהרו איתן אל הרב מבריסק. הציגו בפניו מודעה לדוגמה.

"היכן כולן", שאל.
מדוע צריך את כולן, כדי לאשר די במודעה אחת. אבל דברו היה לחוק. שטחו על השולחן את ערמת המודעות.

גחן וקרא בתשומת לב, שורה אחר שורה. סיים, והביע שביעות רצונה: "זעינער גוט!" טוב מאד!

בדרך הדרוש

ובתמיד (ל"ב ע"ב) כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, הצלחה נקרא יום וצרות לילה, ואם עוסק בתורה בעת גלות שכינה כנגדו ולא ימוש עמוד הענין ועומד האש לילה, בעת הצלחה צריך לזכור כי יש עניים ובעת צרה לא יתייאש ויהיה לו אמונה שעוד יאיר לו הצלחה: וזה פירוש כי עני' על המשכן יומם בעת הצלחה, מתייאר שאל יחשוך בענין, ועמוד האש לילה בעת חשכת לילה יבטח בו, זה היה תמיד לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם בגלות: וסיום הפרשה אחרי שמסיים כל עבודת המשכן, והיה תיקון על מעשה עגל והיה עדות שנמחל עונם, ובכינה לעתים [דרוש ס"ט ד"ה והיסודות] כתב דהתיקון היה בשלשה עקרים, מה שחטאו נגד מצוות ה' ותורה משמים ושכר ועונש כל זה תיקנו בעשיית משכן, ארון מרמז על תורה כון השמים, ושולחן על השגחה פרטיות ושכר ועונש, ומנורה על מצוות השם ואור פני מלך חיים עיני שם, ואחר כל זה זכו להשראת השכינה:

ומסיים כי עני' ה' וגו', זו מידת הרחמים היה, ויהיה על המשכן זו כלל ישראל כמו שכתב האלשיך [תרומה פ"ט ט"א ד"ה עוד יתכן] על הפסוק [תרומה כ"ה, ח] ועשוי לי מקדש ושכנתי בתוכם וכלל ישראל מדור לשכינה, וזה לעיני כל ישראל בכל מסעיהם, רצה לומר בכל הזמנים הן בארץ וזבת חלב ודבש בעת שקרן הצלחה זורח עליהם והן בארץ גלותם עת שוקעת שמש לא יתייאשו, ויהיה נגדם דיבור אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, רצונו לומר כי אף שם אלקים הוא רחמים כי הוציא מארץ מצרים: וזה ואלה שמות בני ישראל וגו' [שמות א, א], אף שמתחילה היה הגוייה קשה מה שירדו יוסף ואחיו למצרים, עם כל זאת אחר כך ראו שהיה לטובה ויצאו ברכוש גדול,

וזהו ואלה שמות וגו' את יעקב מעשה אבות סימן לבנים, כמו באבות היה תחילתן סירורין וסופן שלוח אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה [ויגש מ"ד, ד], כן אתם אל תתייאשו מן הגאולה וחירות ועני' ה' על המשכן יומם וגו', כל זה יהיה לעיני כל ישראל בכל מסעיהם שיאמינו בה' שאחריהם ישנה מאד, ויזכו לגאולה שלימה וקרובה במהרה בימינו אמון כן יהי רצון: (פרדס יוסף)

איתא בילקוט למה היו יתדות המשכן של נחושת ולא של ברזל משום דברזל מרמז על אדום ומשכן עתיד ליחרב ע"י אדום לכך לא רצה לרמוז שיהיה בית המקדש ע"י אדום, ואיתא ברש"י למה נאמר כפל לשון משכן משכן רמז שתמשכן בשני חורבנין על עונותיהם של ישראל והא"ש וכל יתדות המשכן נחושת ק"ק קושיית הילקוט למה לא ברזל וצ"ל שלא רצה לרמוז שיהיה ע"י אדום וקשה מנ"ל שיהיה ולכן אמר אלה פקודי המשכן שנתמשכן שני פעמים ודו"ק: (מדרש יונתן)

ויברך אותם משה רש"י: ויהיה נועם וכי' והוא אחד מאחד עשר מזמורים [ל"ט, מ"ג]. וקשה מה בעי רש"י בזה. ומחונתי הרב הגאון האב"ד ק"ק מזוגיערש בעל המחבר ספר נוה שלום אמר דאיתא במדרש תהלים [צ, ד] י"א מזמורים שאמר משה בטכסיס של נבואה אמר, ולמה לא נכתבו בתורה אלא אלו דברי תורה ואין מפסיקין בין דברי תורה לדברי נביאים עכ"ל, והיה קשה לרש"י אם משה רבינו אמר יהי נועם כו' אם כן למה לא נכתבה זאת בתורה, לכן מותר יהי דהוא מן אחד עשר מזמורים על דרך נבואה ואין מערבין דברי תורה בדברי נבואה, ודפח"ה.

כי עני' ה' (מ, ל"ה).
לנעץ סוף הפרשה לפרשת שמות ראיתי בזה קצת עם הוספה מנני, בפרושה הקרא בשלח (י"ג, כ"א) וחי' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך וליילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם וליילה, על פי מה שאיתא בברכות (ג"ד). כשם שמברכין על הטובה כן מברכין על הרעה, דאיתו שם הרחמים בעצמו הוא אחד כמו שכתוב בתהלים (קט"א, י"ג) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא היינו רחמים, וכמו כן כתיב [שם פסוק ג - ד] צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא גם כן שם הויה"ה שהוא רחמים, ובכל עת הן בעת טוב והן בעת רעה ח"ו יתחוק עצמו בה' הרחמים להאמין כי חסדי ה' לא תמנו: וזהו שנאמר וחי' הולך לפניהם יומם, היינו אותה השם הרחמים שהיה עמהם בעת הטובה לנחותם הדרך, הוא עמהם לילה היינו בעת צרתם וגלותם, יומם וליילה עת הטוב המרומז ביום וחושך גלות המכונה לילה:

והם הביאו איליו עוד נדבה בבוקר בבוקר (כח כא) ראוי לתת טעם למה הביאו נדבת המשכן בבוקר דייקא, ונ"ל דידוע מ"ש ז"ל יבא זה המשכן וכפר על זה העגל, גם מבואר במפרשים דב' מיני חוטאים היו בעגל, א' מה שעשו העגל בפועל ממש אשר הרגום בני לוי ואשר נגפם הקב"ה, ב' מה שלא חטאו בפועל רק ה' בהם חטא שלא מיחו וגם אותן ביקש הקב"ה לכלותם ועליהם התפלל משה, ובס' אמרי שפר להן רש"י קמברא ז"ל כ' בזה דבר נפלא בפסוק וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם, וקשה מ"ש דוקא כשיעניש אותם הקב"ה על חטא אחר או יפקיד עליהם ג"כ עון העגל ובלא"ה לא, ולפ"י אתי שפיר דהנה חטאם ה' על שלא מיחו בעושי העגל ועברו על מ"ע הוכח תוכיח וגו' וידוע מ"ש במנחות דאין הקב"ה מעניש על מ"ע רק בעידן ריתחא ע"כ יען דבאותה שעה ה' ריתחא גדולה על עושי העגל רצה הקב"ה לענוש גם אותן שלא מיחו והועילה תפילתו של משה שלא ענשם תיכף ושוב אח"כ ליכא עידן ריתחא ואין ראוי לענו על מ"ע, ומעתא יובן היטיב מ"ש הקב"ה ביום פקדי, היינו שיעשו חטא אחר ויהיה עידן ריתחא לענוש אותן על חטא אחר, או ופקדתי עליהם חטאתם ואענישם גם על שלא מיחו בעושי העגל ועברו על מ"ע הוכח תוכיח והבן. והנה בס' תיבת גומא פ' וירא הביא בשם רבינו הגדול הפני"ז ז"ל בפסוק השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה, כי על מ"ע מענישין בעידן ריתחא ולוט עבר מ"ע של הוכח תוכיח ואמרו חז"ל כשהשמש יוצאת ומלכי מזרח ומערב משתחוים הקב"ה כועס לכך ה' צריך לילך משם עכ"ל

וא"כ מובן היטיב מה שהביאו נדבת המשכן בבוקר, דעיקר ההבאה היה כדי להצילם מעונש חטא העגל, אך בלא"ה אין עונשין על מ"ע רק בעידן ריתחא, אמנם בבוקר כשהשמש יוצאת ומלכי מזרח ומערב משתחוים הקב"ה כועס ובעידן ריתחא מענישין גם על מ"ע ויש לחוש שיענישו גם הם לכן הביאו אז את נדבת המשכן כדי שיכפר בעדם וינצלו מעונש. וא"ש. (ילקוט הגרשוני)

אלה פקודי המשכן בפסוק הקודם וכל יתדות המשכן סביב נחושת וסמך ל'י אלה פקודי המשכן משכן העדות